

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

1950

LETNIK VI. – L.

10–11

Revije, katere zamenjemo za Planinski Vestnik

I. Avstrija:

- a) Berge und Heimat, Monatschrift des Oe. Alpenverein
- b) Oesterreichische Alpenzeitung, Monatschrift des Oe. Alpenklub
- c) Österreichische Bergsteigerzeitung

II. Francija:

- a) La Montagne, Revue du Club Alpin Français
- b) Alpinisme, Revue du Groupe du Haute Montagne

VSEBINA: Janez Jerovšek: RAZ ROSSKUPPE / Pavel Kunaver: TRIGLAVSKI LEDENIK LETA 1950 / Cene Malovrh: SNEG IN LED V GORAH Tine Orel: V AVSTRIJSKIH GORAH / Branko Zemljčič: GORNJESAVINJSKI SPLAVARJI / OBZOR IN DRUŠTVENE NOVICE

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana zveza, urejajo pa uredniški odbor / Revija izhaja 12 krat na leto, po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Članki se pošiljajo na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Fizikultura založba Slovenije, Ljubljana, Likoarjeva ulica, pošt. predal 58, tel. 33-85 / Tu se urejujejo: reklamacije, naročnina, honorarji, oglasi, računi, razvid naslovov / Tiska Celjska tiskarna v Celju / Letna naročnina znaša 150 din in se lahko plača tudi v dveh obrokih po 80 din / Tekoči račun revije pri Narodni banki 601-90603-16 / Spremembo naslova naj naročniki javijo na Upravo Planinskega Vestnika / Pri spremembi naslova javljajte prejšnji in novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami, da ne bo pomot.

Vse naročnike revije prosimo, da nam nakažejo naročnino za leto 1950. v kolikor že tega niso storili. Vsem, ki nimajo plačane naročnine vsaj za pol leta bo uprava primorana ustaviti dostavo revije

OBISČITE
GOSTINSKA
PODJETJA
GLAVNEGA
MESTA
LJUBLJANE

Restavracije:

Rio, Šelenburgova ulica z barom
Slavija, Gosposvetska cesta
Daj dam, Cankarjeva ulica
Činkole, Poljanska cesta

Kavarne:

Emona, Cankarjeva ulica
Evropa, Gosposvetska cesta
Nebotičnik, Gajeva 1 z barom
Tabor, Škofja ulica

Slaščičarna:

Volga, Cankarjeva ulica

Gostilne:

Figovec, Tyrševa cesta
Savica, Colovika cesta
Sokol, Pred Škofijo
Belokranjc, Florjanska ulica
Rožnik, Pot na Rožnik
Podrožnik, Pot na Rožnik
Ruski car, Mala vas 16, Jezica

Hotel:

Soča, Sv. Petra cesta

Prenočišča:

Pri starem Tišlerju (za prehodne goste)
Pri Belokranjcu, Florjanska ulica

Restavracije:

za usl. na potovanju: Tavčarjeva ulica 4
Stari Tišler, Kolodvorska ulica

Ko sem včasih stal na vrhovih naših Julijcev in opazoval Centralne Alpe, ki so se dvigale pred mojimi očmi v dolgi verigi kakor leden zid, je bila vedno moja velika želja stopiti kdaj na te vrhove in premagovati njihove stene. Predstavljal sem si, da so te Alpe mnogo lepše, veličastnejše in težavnejše, kot so naše.

Sedaj sem stal v območju gorovja Gesäuse, ne sicer v Centralnih Alpah, in gledal nekoliko boječe njihovo ostenje, vesel, toda nekoliko razočaran. Kdo pa ne bi bil razočaran, ako pričakuješ tam mnogo več lepote, kot jo imamo pri nas, vidiš pa je mnogo manj! Ves čas na našem pohodu sem imel v duhu pred seboj mogočno steno Triglava, Špika in Jalovca. Rad bi tudi tam videl nekaj tako izoblikovanega, kot so ti naši vrhovi. Toda zaman — odšel sem iz Avstrije z zavestjo, da so naše Alpe najlepše, in spoznal, da se do sedaj njih lepote v popolni meri sploh nisem zavedal. Tista velika želja po tujini se je sedaj v meni nekoliko pomirila.

Takoj po prihodu v gorovje Gesäuse so nam Avstrijci pokazali raz Rosskuppe, eno izmed najlepših, najtežavnejših in najpopularnejših smeri v tej skupini. Raz je visok približno 600 do 700 metrov in njegova izpostavljenost je zelo velika. Smer poteka večji del v sami steni, pride le včasih na raz in se zopet obrne v steno. Od daleč kakor tudi od blizu se moraš čuditi, da tu poteka smer, saj je ta stena polna previsov in gladkih plati. Ko sem vprašal dva znana avstrijska alpinista po težavnostni stopnji, mi je prvi odgovoril — krepka 4, drugi pa — krepka 5. Sklenil sem naslednji dan preplezati neko lažjo smer, da bi spoznal njihov način ocenjevanja, takoj nato pa bi se zagnal v raz Rosskuppe.

Tako sem šel naslednji dan plezat drugo težavnostno stopnjo, našega alpinista Jezerška pa je odpeljal najboljši graški solo plezalec Franz Schlachter v raz Rosskuppe. Na najvišjem vrhu Gesäusa, t. j. na Hochtoru, sem srečal starejšega graškega alpinista, ki je poznal Miro Marko Debeljakovo in tudi vedel, da je pred dvema leti umrla. Vprašal sem ga za težavnostno stopnjo raza, odgovoril mi je: »Skrajno težavno.« Na poti navzdol sem srečal Jezerška, ki je preplezal raz z avstrijskim alpinistom kot drugi v navezi. Njegova ocena je bila — izredno težavno, njegovo pripovedovanje o težavnosti pa tako, da je vzbudilo v meni prepričanje, da je raz 6. stopnje. V koči sem pogledal v Alpinizem, tudi tam je pisalo 5.—6. stopnja. Premišljeval sem, ali sem kos tej smeri ali ne. V duhu sem pretehtaval svoje zmožnosti. V notranjosti sem se hotel prepričati, da zmorem še mnogo več, toda to mi ni dalo poguma. Tudi sem bil prepričan, da Herlec Roman, s katerim naj bi plezal skupaj, ni dozorel za tako smer. Torej tudi v soplezalcu nisem imel nobene moralne opore. Jezerškovo pripovedovanje o težavnosti te smeri je na vse tiste, ki so imeli v načrtu ta raz, budilo strah.

Zvečer je Herleca in mene poklical k sebi naš vodja skupine — Koblar Stane, kjer sva morala podpisati reverz, da greva v raz na lastno

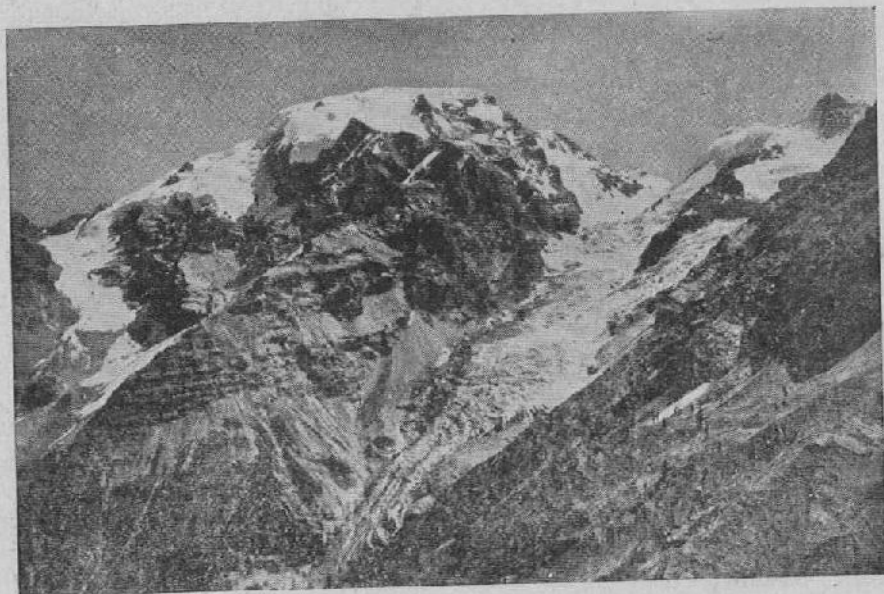
odgovornost. Moja neodločnost je prešla v psihološko napetost. Vsi starejši alpinisti so mi branili to smer in mi govorili tako prepričevalno, da sem sklenil počakati še en dan. Edini med starejšimi alpinisti, ki mi je potem dal pobudo, je bil Joža Čop.

Naslednji dan sem plezal z nekim avstrijskim alpinistom in ko sva se zvečer zadnja vrnila v kočo, sem pri večerji sporočil Herlecu, da greva naslednji dan v raz. Poskočil je od veselja. Čutil sem, da nima nobenih psiholoških skrbi in da slepo zaupa v moje zmožnosti. Sam sem se izmed vseh počutil najbolj ambiciozno razpoloženega, zato sem uvidel dolžnost preplezati raz, sicer bi ga po vsej verjetnosti ne preplezala niti ena samostojna slovenska naveza.

Moj namen je bil v tem: ne plezati samo druge in tretje težavne stopnje, temveč tudi četrto in peto; saj predstavljamo slovenski alpinizem in predstavljati ga moramo takšnega, kot v resnici obstaja. Pokazati moramo svojo revolucionarnost in velikanski napredek našega alpinizma.

Zvečer še dolgo nisem zaspal. Občutil sem tisto duševno napetost, ki je svojstvena skoraj večini alpinistom, kadar se notranje pripravljajo za neko težavno smer.

Zjutraj ob osmi uri sva stala že pod razom. Navezala sva se na dve nylon vrvi, s seboj pa sva imela 16 zaponk, 18 klinov in 6 zank — torcej opremljena za najtežavnejšo smer. Najino razpoloženje je bilo veselo od radovednosti, kakšna bo današnja borba. Pojedla sva še nekoliko medu in takoj vstopila. Sprva sva prečkala prosto, dva raztežaja v desno pa

Pogled na Ortler s prelaza Stilves. K članku Slavka Peršiča v PV št. 8—9

se je že začelo. Herlec je dal vrv čez rame in me začel varovati. Plezal sem naprej prosto po nekoliko lažjem terenu. Takoj po desetih metrih mi Keko zavpije: »Ivo, kar zabij — raje bolj počasi, toda varno!« Začutil sem v njem nekako zaskrbljenost, ne pa prosto mehanično doje-manje, in to mi je dalo poguma. Doživel sem v soplezalcu tisto toplino, ki močno učinkuje na duševno harmonijo in ta dostikrat odloča o izidu ture. Plezal sem naprej prosto, saj še ni bilo potreba zabijati, dobil dobro varovališče in mu dal znak, naj mi sledi.

Po štirih raztežajih sva prišla na raz. Od tu sva prečkala desno po-ševno navzgor po lažjem terenu še približno štiri raztežaje, tu pa se je prečka prenehala, pred nama pa se je dvigala navpična stena. Pogledala sva navzgor in zagledala 40 metrov nad nama v popolnoma gladkih plateh šest klinov. Bila sva torej pred najtežavnjšim mestom (imenuje se Hein-riss), od koder so se vedno vračale prve naveze, ki so hotele premagati ta raz. Splezala sva do tja, videla popolnoma gladko ploščo dolgo okrog 30 metrov, ki je v zgornjem delu prešla v nekak kamin, toda bila je opremljena s klini. To mesto me je najbolj skrbelo, saj mi je pred vstopom rekel nek avstrijski alpinist, da je ta del »sehr schlimm«. Sedaj pa sem ugotovil, da so bile te skrbi prevetlike, ko sem si po Jezerškovem pripovedovanju predstavljal to mesto zelo težko ali pa zame sploh nepre-magljivo. Z velikim pogumom sem vstopil v to ploščo, takoj vpel zanko in stopil v njo. Tako sem plezal naprej, vpenjal zanke in vrvi in prišel do mesta, kjer plošča preide v kamin. Stal sem v poslednji zanki in nisem vedel več naprej. Doseči nisem mogel niti klina niti oprijema, ki je bil dva metra na levi strani. Bil sem en meter pod izstopom iz plošče. Po-izkusil sem naravnost navzgor, toda zaman. Postal sem še nekoliko časa v zanki in v mislih iskal drug način rešitve. Dal sem levo nogo iz zanke, se razkoračil kolikor sem mogel in dosegel klin, hkrati pa z roko opri-jem in se potegnil ven. S tem je bilo najtežje mesto premagano in mi ni delalo nobenih večjih težav. Največjo vlogo je igrala tehnika. Uporabil sem šest zank, vrv pa je potekala skozi 15 karabinarjev; klinov mi ni bilo treba zabijati, saj vseh, ki so bili zabiti, niti uporabiti nisem mogel. Takoj sem se s klinom zavaroval na stojšču, ki ni bilo ravno udobno, in hrabro zavpil: »Naprej!« Keko pa je imel več dela kot jaz, kajti na takih mestih, koder ni stopov, je drugemu težje plezati kot prvemu, ker mu zanke ne morejo biti v veliko pomoč. Takoj ko je izplezal, je stopil na moje mesto in me varoval.

Plezal sem naprej in prišel v previs. Vpel sem zanko in vrv v zadnji klin, ki je bil na vrhu previsa, stopil v njo, toda iz previsa se nisem mogel potegniti. Začel sem zabijati klin nekoliko višje v isto razpoko, v kateri je bil spodnji klin. Ko zabijem tega v razpoki do polovice, se zdajci izruje spodnji klin, v katerem sem imel vpeto zanko in vrv. Iz-gubil sem stop, toda v istem trenutku sem zgrabil zgornji klin in ob-vised; vpel sem hitro zaponko in vrv ter se potegnil iz previsa. Ko sem stal na majhnem stojšču, sem pogledal navzdol. Vrv je potekala skozi pet zaponk, padel bi bil okoli pet metrov in obvisel v zraku. V takih trenut-kih mora biti plezalec spreten in gibčen v mišljenju. Vendar me ta stvar

ni prav nič prestrašila; plezal sem prav tako trdno naprej, prišel do slabega stojišča, od koder sem dal Kekcu znak, naj mi sledi.

Od tega mesta sva plezala še okoli 15 metrov po zelo težavnem terenu in prišla do značilne luske, koder je prva udobna polička. Odpočila sva si. Gledala sva v severno steno Dachla, kjer sta plezala Škerl in Jezeršek v navezi z avstrijskim alpinistom. Ta stena je najbolj izpostavljena v skupini Gesäuse. Na splošno pa je plezanje v teh Alpah mnogo lepše in varnejše kot pri nas. Stena se odlikuje s svojo izredno izpostavljenostjo in z zelo majhnimi stojišči. Smeri potekajo zelo naravno; orientacija je zato v njih zelo lahka. Kamenina je trda, oprijem trdni, tako da nam šele v taki steni postane razumljiva Comicijeva tehnika.

Smer v severni steni Dachla poteka tako blizu raza Rosskuppe, da sva videla v njej vsak najmanjši gib plezalcev. Začeli smo se med seboj pogovarjati. Jezeršek me je že vprašal za oceno težavnosti. Odgovoril sem mu, da jo bom dal, ko pridem iz stene. Medtem je eden od njih prišel na izredno majhno poličko, sedel v zanke in začel varovati. Imel sem občutek, da vse visi v zraku. Res, čuden pojav je alpinizem. Za tistega, ki ga noče ali ne more razumeti, je to najneumnejša in najnevarnejša akrobacija, za nas alpiniste pa ena izmed največjih pridobitev moderne družbe.

Gledala sva še nekaj časa plezanje v Dachlu in jedla marmelado. Nato sva vrgla konzervno škatlo v globino. Letela je zelo dolgo, preden se je prvič odbila. Drugič pa je nisva slišala več. Rekel sem Kekcu: »Tu pa ne bi rad padel!« In odgovoril mi je: »Jaz tudi ne.«

Začel sem plezati naprej, splezal na lusko, od tu pa je držala 20 metrov poševno navzgor izredno izpostavljena prečka. Zabil sem klin in plezal po njej nekaj časa. Stopi in oprijemi so postajali vedno manjši. Počutil sem se negotovega, rad bi bil zabil klin, toda nisem našel razpoke. Ena vrv je prišla v zajedo in potekala z največjo silo. Pogledal sem navzdol. To mi je nesigurnost še povečalo. Nekateri trde, da ne občutijo zračnosti — njim je vseeno, ali imajo pod seboj 60 ali 100 metrov. Jaz sem jo to pot pošteno občutil. Počasi sem se premikal naprej, najbolj me je ovirala vrv, ki sem jo vlekel z največjo težavo. Razpoke nisem našel. Pogledal sem zopet navzdol — padec bi znašal 40 metrov. Plezal sem naprej in prišel do dobrih oprijemov, stopov pa mi je zmanjkalo, zato sem se začel opirati ob gladko ploščo. Tako sem plezal približno dva metra in prišel na raz.

To mesto se mi je zdelo v celi smeri najtežje. Težavnost ni bila objektivna, temveč subjektivna. Keko je preplezal to prečko hitreje in z večjo lahkoto. Na splošno je plezal bolj počasi, toda varno. Videl sem, da je smeri kos in bi zmogetl še mnogo več. Stala sva na razu z zavestjo, da je zmaga najina, kajti bila sva iz najtežavnjšega dela stene. Smer je postala nekoliko lažja, v celoti napeta, in se je umaknila zopet v steno. Po daljšem plezanju sva prišla na majhno stopnišče, od koder je držala kratka, izredno izpostavljena prečka.

Ob tem stojišču je bila pritrjena v steno majhna tablica. Nekdo se je ponesrečil. Šele sedaj sem se začudil, kako je v tej smeri izgubilo okoli 15 alpinistov svoje življenje, ko je vendar povsod možnost dobrega varovanja. Kasneje sem zvedel od avstrijskih alpinistov, da se je v tej smeri bila skoraj izrazita tekma za čim boljši čas.

Preplezala sva to prečko brez večjih težav in prišla na raz. Smer je polagoma postajala lažja. Po daljšem plezanju sva bila na razu, tri raztečaje pod vrhom. Zagledala sva skupino naših alpinistov, ki so se vračali v kočo. Dala sva jim znak. Prvi naju je zagledal Joža Čop in veselo zavpil: »Sta že zunaj!« Čutil sem v tem glasu njegovo zadovoljstvo nad najino zmago. Tudi midva sva bila vesela in dobro razpoložena, kajti zavedala sva se, da je led prebit, smer pa otvorena za nadaljnje slovenske ponovitve.

Hotel sem, da plezava do vrha nezavarovana, toda Keko me je posvaril in prosil, da ostaneva kakor doslej. Kasneje sem videl, da je imel prav.

Stopila sva na vrh. Oba nasmejana sva si pogledala v oči, si trdno stisnila roke, nekoliko trudna, toda vesela in zadovoljna.

Plezala Jerovšek Janez in Herlec Keko, člana AO Domžale in Kranj.

Pavel Kunaver:

TRIGLAVSKI LEDENIK LETA 1950

Petdeset let bo že skoraj minilo, kar sem ga prvič ugledal. V dušo se je njegova bleščeča lepota najgloblje vtisnila v spomin. Leto za letom sem ga nato občudoval; od blizu in daleč sem ga opazoval in ga vzljubil. Ni torej čudno, da s strahom primerjam njegove slike od nekdanj in sedaj in da malone fizično trpim, ko dandanes stojim na njem, ko mu bolj in bolj odtoka »kri«. Vedno se vprašujem, ali res ne bo rešitve. Ali se bo res tudi njemu izteklo življenje, kakor se mora v času tudi meni? Tako se je že zmanjšal od nekdanje mogočnosti, da skoraj nastaja vprašanje, kdo od naju bo prej končal svoj tek...

Letošnja pozna zima in zgodnja pomlad sta silovito zasula planine s snegom. Mestoma sem se sam prepričal o množini zapadlega snega; s Triglava pa so mi prinašali znanci novice, da so ogromne množine snega zapadle v njegovem okolišu in da so mogočni plazovi tudi ledeniku dali mnogo nove hrane. Treba bi bilo le še nekoliko hladnega poletja, pa bi se zmanjševanje ledenika ustavilo; več takih let, pa bi ledenik začel celo naraščati. V dobrem desetletju bi se prirastek na ledeniku že toliko poznal, da bi se začel pomikati njegov konec — o ledeniškem jeziku tukaj skoraj ne moremo govoriti — zopet proti severni steni in starim ledeniškim kotanjam nad Pragom. Toda upanje na izboljšanje ledeniških razmer ter na podaljšanje življenja Triglavskega ledenika se je letos zopet zelo zmanjšalo, o čemer me je poučilo moje letošnje sedemnajstdnevno bivanje v Julijskih Alpah. Opazoval sem ledenik iz neposredne bližine, pa tudi iz vsch vrhov, od koder koli je bil le viden.

Triglavski ledenik 1. 1950. Spodnji konec ledenika pod Kredarico. Vrhnja groblja skoraj popolnoma pokriva tod le 1–2 m debel led. Voda je naredila vanj številne žlebove. Enega vidiš tam, kjer je cepin položen na razpoko. Slika 1.

Foto Pavel Kunaver

V primeri z minulim letom 1949 je bilo letos poleti v gorah vendarle precej več snega. V severni steni ga je bilo posebno pod Slovenskim stebrom v žlebu mnogo več kakor lani. Sredi avgusta je ležal sneg še v višini 1100 m v dnu velikega žleba, ki vodi s Stenarja proti Aljaževemu domu. Mnogo obsežnejša so bila snežišča v severni steni Cmira, kjer so se v žlebovih nagradile ogromne množine plaznega snega. Celo v vzhodni steni Rjavine, obrnjeni v Krmo, je ležal sneg v siloviti soteski in grapi ne daleč nad lovsko kočjo v višini okoli 1200 m. Več snega je bilo tudi v Martuljkovi skupini, kjer so se lani zadnji ostanki snežišč umaknili v mesecu avgustu že prav pod stene in v zadnje jarke. Tako je bilo povsod: od zime je ostalo nekoliko več snega kakor lani in na vseh podih se je vsaj v nekaterih kotličih iznova pojavil v večji meri kakor v minulem letu, ko je bil kotlič s snegom že prava redkost in so le ostanki umazanega snega samevali v najglobljih navpičnih kraških prepadih na Podih.

Triglavski ledenik je bil do srede avgusta skoraj do ene tretjine na gorenjem koncu, torej pod stenami samega vrha, s snegom pokrit. Na spodnjem koncu so segala snežišča, zelo pretrgana sicer, mestoma do vrha severne stene. Nekoliko časa se je ledenika držalo snežišče, ki vodi na Kugyjevo polico, proti koncu meseca pa je razpadlo na več kosov in se je še pred vstopom na to polico končalo. Pri pohodu čez ledenik smo na tem kraju komaj še stopili na sneg. Presenetljivo velik kos melišča nad Veliko Črno steno pa je bil pokrit s pravim poljem belega planinskega maka, ki nas je s svojimi lepimi cveti — tisoče jih je bilo tam — v skalni puščavi prijetno razveselil.

Od Kredarice in od pota na Mali Triglav se je ledenik iznova umaknil in na spodnji poti od Staničeve kočje na Kredarico je bilo treba le tu in tam stopiti na sneg. Ves spodnji rob ledenika je bil tako pokrit z gruščem ali bolje z gornjo grobljo ali moreno, da nisi takoj opazil, kdaj stojiš na ledeniku. Le tu in tam se je pokazala njegova zelena barva iz grušča, posebno tam, kjer je voda, pritekajoča od višjih ledenikovih leg, zajedla večje žlebove (glej sl. 1.). Kjer pa je ledenik

Triglavski ledenik v avgustu 1950. Eden od številnih ledeniških potokov odtekaajočih s prehitro tajajočega se ledenika. Groblje gledajo iz njegovih ostankov. Led je segal na kraju, kjer stoji turist preko vseh skal in sten, ki so videti na sliki. Na tem kraju je bil gotovo nad 30 m debel. Slika 2.

Foto Pavel Kunaver

prehajal v položnejše lege, tam je izpod njegovega konca voda odtekala kar v večjih potokih (glej sl. 2.). Seveda ti potoki niso imeli dolge struge in poti. V pragorju, kjer so kamenine nepropustne, se zbirajo ti potoki poleti v mogočen ledeniški potok, ki je začetek planinske reke. Potoki iz Triglavskega ledenika pa večinoma takoj ali po nekaj metrih izginejo v strašno razjedenih apneniških tleh in zagledajo beli dan šele 1500 m niže kot Vratska Bistrica.

Najbolj porazen vtis pa je naredil ledenik na svojem srednjem delu. Stotine globokih žlebov ga tam pretrgava. Voda, ki priteka iz gornjih ledenikovih delov, se zajeda v ledenikovo telo. Ob našem obisku, ko je po hladni noči nastopilo megleno jutro, je na ledeniku tako glasno šumelo, da se na deset metrov razdalje nismo mogli drugače razumeti, kakor da smo si glasno klicali. V takem vremenu je nekdanj na ledeniku vladala tišina, ker je hlad ustavil tajanje ledu. Sedaj pa se zrak tudi ponoči in v oblačnem vremenu poleti večinoma ne ohladi pod ničlo in led se taja, taja... Ob tem šumenju mi je bilo resnično težko pri srcu, ko sem se spomnil davno minulih dni in svoje mladosti, ko smo se drsali tam visoko gori po snegu, kjer so danes rumene skale in širna melišča.

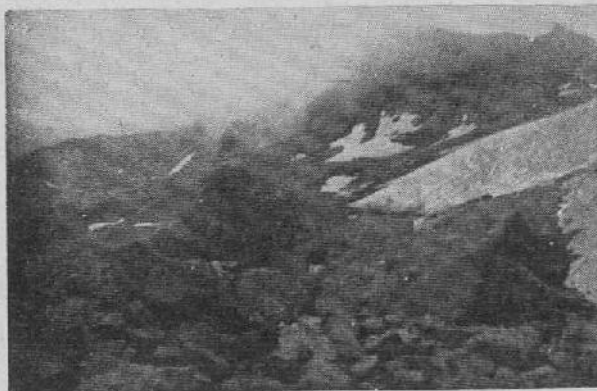
Sodeč po rdečih znamenjih, ki so jih naredili člani geografskega inštituta, se je ledenik od lani umaknil zopet za nekaj metrov in temu primerno tudi stanjšal. Nobene velike razpoke v ledu samem nismo več zasledili. Grbine, kjer se je moral nekdanj ledenik izbočiti ter poprek razpokati, so gole že več let. Glave, ki je bila nekoč obdana okoli in okoli od ledu, se dotika ledenik samo še na gornji strani, povsod drugod pa je Glava že zunaj ledu (glej sl. 3.). Zaradi strmine ledu na tem mestu se kopiči groblja ob Glavi ali pa zgrmi po goli strmini v nekoliko manj strme kraje nad severno steno. Na enem kraju pa se led niti več ne tišči skalne stene in tam zija obrobna zev, globoka okoli 20 m. Dna nismo mogli videti, ker je led dokaj pomešan z notranjo grobljo in ne reflektira dosti skozi dober meter široko zev prihajajočo svetlobo. Na sliki 5. vidiš to zev. Turist stoji še na ostankih snega. Pod njim je led

ves pomešan z gruščem notranje groblje. Da je grušč tudi v spodnjih nevidnih skladih ledu, potrjuje dejstvo, da se je v času, ko smo pregledovali razpoko in njeno okolico, zdaj pa zdaj odkrušil od notranje, daleč previsne ledene stene, kos v led zamrznjene skale in padel v globino. Voda, tekoča v dnu ledenika, pa je še nadalje izpodjedala led.

Vsa voda na tem delu ledenika je takoj izginila v skalne razpoke. V skalnih tleh zija tukaj več kraških, od vode izjedenih prepadov. Eden se nahaja prav v bližini gori opisane razpoke in ima zvezó z luknjo, ki jo vidiš na sliki 4, pod ledenikom. Ta luknja ali jama je velika kakor majhna hiša in je nastala zaradi izpiranja ledeniške vode, ki je više gori poniknila v skalovju.

Sedaj iz navedene luknje ne teče nobena voda več. Majhno snežišče leži pred njo. Voda, ki je ob času, ko je bil ledenik še tako velik, da je tekel prekó tamošnjega skalovja prav do severne stene, je tedaj padala posebno ob Slovenskem stebru čez Malo Črno steno kot slap, ki se je razpršil v globini v širok vodni pajčolan. Ta slap sem od blizu videl, ko smo l. 1912. preplezali Slovenski steber in z njega izstopili direktno na sneg. Danes so te stene suhe. Velikanska množina vode, odtekajoče z ginečega ledenika, se izgublja v nešteti razpokah kakor na Krasu. Tudi tukaj Kras živi in zakrasovanje se nadaljuje še posebno intenzivno, ker snežnica zelo lahko raztaplja apnenec. Tako ta voda, ki se vanjo izpreminja ledenik, odnaša z gmote apnenca, ki tvori naš lepi, ponosni Triglav, več in več te kameninc, da postajajo mogočni apnenčevi skladi bolj in bolj trhli. Gornik, posveti včasih nekaj ali ves dan, da prepotuješ tiste puščave, kjer je nekoč ležal ledenik. Ne bo ti žal!

Kakor sem že prej omenil, ledenik ne sega več do Kugyjeve police. Le po nekaj raztrganih snežiščih, večinoma pa po meliščih in grobljah prideš danes do tja. Iz mrtvih skal pa poganja povsod novo življenje. Kjer je za oko sama gola skala, so našli čudovite rastline, ki ne vzbujajo naše spoštovanje samo zaradi svoje lepote, kakor n. pr. planinski

Triglavski ledenik v avgustu 1950. Jezik ledenika pri Glavi nad severno steno. Pod Kredarico ostanke velikih snežišč. — Meja med temnimi in svetlimi skalami kaže jasno, do kam sta nekoč segala led in sneg. — Pod Glavo vidiš prepade, po katerih odteka voda v notranjost skalnih skladov. Slika 3.

Foto Pavel Kunaver

mak, razni kreči in neke vrste potočnica, ampak predvsem zaradi svoje trdoživosti in vztrajnosti. Čeprav se je led umaknil, leži sneg na teh mestih vendarle še do junija in tem cveticam, ki za čuda najdejo v špranjah golih skal dovolj hrane za svoje divne oblike in žive barve, dovoljuje le nekaj mesecev, da vzklijejo, vzcveto in rode seme. —

Še bolj žalostno sliko propadanja kakor spodnji ledenik je kazal gornji ledenik tik pod grebenom. Od srede avgusta dalje, ko je začel kopneti zadnji zimski sneg, je postajal vse bolj črn in je pokazal svojo pravo obsežnost. Umaknil se je od roba sten proti sredini melišča, na katerem se razprostira sedaj, in je pretrgan na več delov, od katerih sta le dva, najjužnejši in oni tik pod vrhom, nekoliko večja. Od spodnjega ga loči danes visoka gladka stena. Pred dobrimi 70 leti sta se oba ledenika stiskala na kraju, kjer še danes spodnji ledenik s svojim snežiščem najvišje sega proti glavnemu vrhu Triglava. O tem nam pričajo še sedaj na tem mestu svetle skalne stene, pa tudi stare slike. V Staničevi koči, ki se je nekoč imenovala Deschmann Hütte, ki so jo zgradili Nemci, visi fotografija, ki nam kaže kočo ob otvoritvi pred približno sedemdesetimi leti. Turisti, ki tvorijo veliko skupino pred in pod kočo, so sicer zaradi svoje zunanosti sila zanimivi. Bolj zanimiv pa je vsekakor Triglav in njegov ledenik v ozadju. Spodnji del ledenika je na sliki deloma že brez snega, gornji pa je globoko zasnežen. Ledenik sega še visoko v stene in pokriva še ves tisti del sten, ki so danes rumenkastorjave. Pod glavnim vrhom Triglava pa sega spodnji ledenik tako visoko, da se spaja z zgornjim, ki pokriva ves prostor pod grebenom, kjer se danes razprostirajo gole obrušene skale in melišča. —

Led na trentski strani Triglava Za Planjo pa je popolnoma izginil. Letos sem naštel tam le enajst večjih in več manjših snežišč. Rumenkastorjava je vsa pokrajina med Triglavom, Šmarjetno glavo in Severno steno. Sanjava, tiha je ta pokrajina, nekdanji vrt belih žen. Življenje pa se skuša tudi tukaj zasedrati; krasni šopi in skupine raznih majhnih, bolj

Triglavski ledenik v avg. 1950. — Triglav s Križa. Gornji ledenik pod Grebenom se je nevarno skrčil. Ostanek ledenika »Zeleni sneg« leži med Glavo in stenami Mal. in Vel. Triglava. Nad steno samo še snežišča. Levo od ledenika vidiš svetlejša tla nekdanjega ledenika. Na trentski strani ni več ledenika »Bovški sneg«. Ostala so manjša snežišča. Slika 4.

Foto Pavel Kunaver

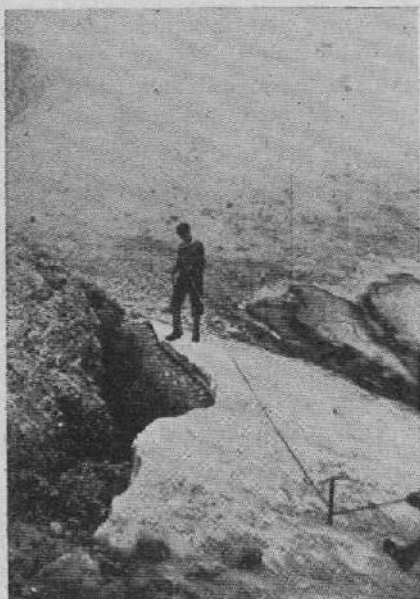

Foto Pavel Kunaver

Triglavski ledenik v avgustu 1950. Konec ledenika pri Glavi. Ledenik je odstopil od Glave in med njim in skalo zija 20 m globoka obrobna zev. Iz nje se sliši šumenje ledenikove vode, od časa do časa pa padanje skalovja, uklenjenega v led. Skale vidiš uklenjene kot notranja groblja v ledu pod turistom. Slika 5

kilometer in začenja puštinjsko podnebje segati tudi že v južno Evropo, ga je vredno študirati tudi na velikih pojavih okoli Triglava.

kot nebo modrih zvončnic ter drugih cvetic si išče med ostrorobim gruščem in na tleh nekdanjih snežišč življenjski prostor in razvija svoje čudovite oblike.

Ginevanje našega ledenika pa ni osamljen pojav, ampak le eden od velike skupine še mnogo večjih pojavov širom po vsej zemlji. Iz še ne popolnoma jasnih vzrokov nazadujejo vsi ledeniki v Alpah; velikanski ledeniki v Aljaski in drugod na severu se silno manjšajo; povprečna debelina ledu na Severnem ledenem morju, ki je znašala nad tri in pol metra, se je v zadnjih tridesetih letih zmanjšala za en meter! Manjšajo se ledeniki tudi na najvišjih gorah Afrike; najjužnejši del Grönlandije postaja zopet ugoden za obsežnejšo živinorejo; polenovke love danes tudi že ob grönlandski obali. Kjer so ob Grönlandiji pred nekaj desetletji mogli naložiti le do 5 ton te važne ribe, jo danes nalove do 14.000 ton itd. Fluktuacija podnebja je torej vsezemeljski pojav. Ker odločno posega tudi v človeško življenje, saj se n. pr. Sahara širi na leto za en

Tudi v delo planinskih društev in alpinističnih odsekov bo treba vključiti v veliko večji meri prireditve s predvojaškim značajem. Take prireditve, ki se lahko združijo z množičnimi pohodi, spoznavanjem prirode, skupnim nastopom alpinistov itd., bodo morale dobivati tudi poseben planinski značaj.

(Vlado Jurančič v „Borcu“)

(Donos k teoretskemu utrjevanju zimske alpinistike.)

S pojavom snega se je športnik pri nas začel seznanjati sorazmerno kasno. Reči smemo, da je šele smučanje kot ena najmlajših športnih panog tesneje približalo neposlovnega človeka snegu. In za čuda krepko zblizanje se je izvršilo v kratkem času. Ako brskamo po starih letnikih Planinskega Vestnika, bomo, izyemši opisov turističnih podvigov v osrednje-alpskih masivih, naleteli na bore malo takih, ki nam vedo povedati o vzponih, izvršenih v snegu ter ledu domačih gora.

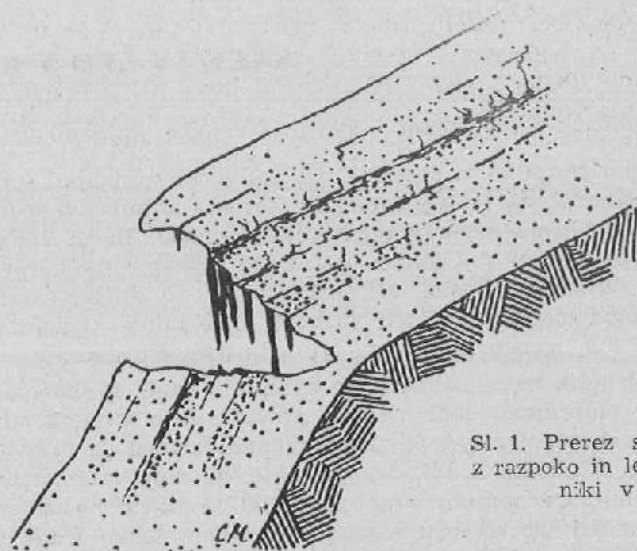
V desetih letih našega stoletja se začenjajo nagle spremembe. Danes in tudi že v polpretekli dobi moremo govoriti že o pravem množičnem zimsko-športnem udejstvovanju. Tako krepak razmah je doživelo udejstvovanje, da bi lahko sodili, češ pristoriti se nam mudi, kar so celi rodovi zamudili. Če beremo v poročilih, da so nekje na severu starci zgled mladim pri športovanju v snegu, bi za nas lahko trdili, da so se starci oprijeli nečesa, kar jim je mladež odkrila in so se začeli v kasnih letih vaditi vožnje na smučeh. Kar povprašajte sivega Sočana, kadar se bo o svečnici v lepih lokih pridričal s Kompotele in se bo ves žareč ustavljal pri bajti v Korenu, kdaj je začel s tole umetnostjo. Pa vam bo z odgovorom vlijel pogum v srce, četudi ste blizu Abrahamovega naročja in ste doslej slišali samo sina pripovedovati o zimskem eldoradu tam gori. In koliko jih je še njemu podobnih!

Vštric smučskemu športu se je začenjalo vzpenjati snežnoledena alpinistika. Le-ta je bolj samosvoja in pri nas, ki nimamo v večni sneg uklenjenih gorskih velikanov, aktivna samo v zimskem času, prav iz tega razloga ji vzdevamo tudi preprosto ime: zimska alpinistika. To dejstvo je nadalje vzrok njeni svojskosti in zahtevnosti. Pri tem ne mislimo samo na okolnost, da sta v zimskem času krajša svetla polovica dne pa mraz že sama po sebi zaviralna činitelja, ampak mislimo posebej na kvaliteto snega, oziroma ledu, ki se v zimskem času kaj pestro menjava, kar postavlja gorniku nenehoma nove naloge.

V naslednjem bom poizkusil osvetliti problematiko zimske alpinistike pri nas prav z vida kvalitativnih sprememb snega in ledu, kakršne se pojavljajo pozimi v zasneženih pobočjih, stenah ter po robih. Mimogrede se bomo ozrli še po kaki zanimivosti, ki se prikazuje s tem v zvezi.

1

Voda v trdnem (kristaliziranem) stanju, to je predvsem atmosferski led v obliki snega ter led, ki nastaja na zemeljskem površju, s katerima imata alpinist ter smučar največ opravka, je produkt vrste procesov, izzvanjih po številnih činiteljih. V bistvu so ti procesi enaki tistim, katerim sledimo v katerem koli območju anorganskega in organskega sveta, do-

Sl. 1. Prerez snežne odeje z razpoko in ledenimi kapniki v njej

stopnemu našim čutilom, oziroma opazovanju. Te procese lahko označimo s skupnim imenom **preobrazba**.

Ako bi v prirodi ne delovali taki procesi, bi tudi prikazen snega bila docela preprosta. Sesterokraki ledeni kristalci, v katere se pri določeni temperaturi zraka spreminja v njem mudeča se vodna para ter iz njih sestavljene zvezdaste snežinke, bi se nalagale na zemeljskem površju. Le-to bi se na ta način odelo v nekakšen puhasti kožuh, ki bi trajal vse dotlej, ko bi toplota ne podelila kristalom zopet gibljivejšega, plinastega ali tekočega stanja. Tako spremenjeni bi jo kristali seveda takoj odkurili ali nazaj v ozračje ali proti vodnim zbiralnikom v nizko ležečih kotanjah ter zajedah. Alpinist in smučar bi delala račune samo o času trajanja snežne odeje, prav malo pa bi jima bila mar njena nespremenljiva kvaliteta.

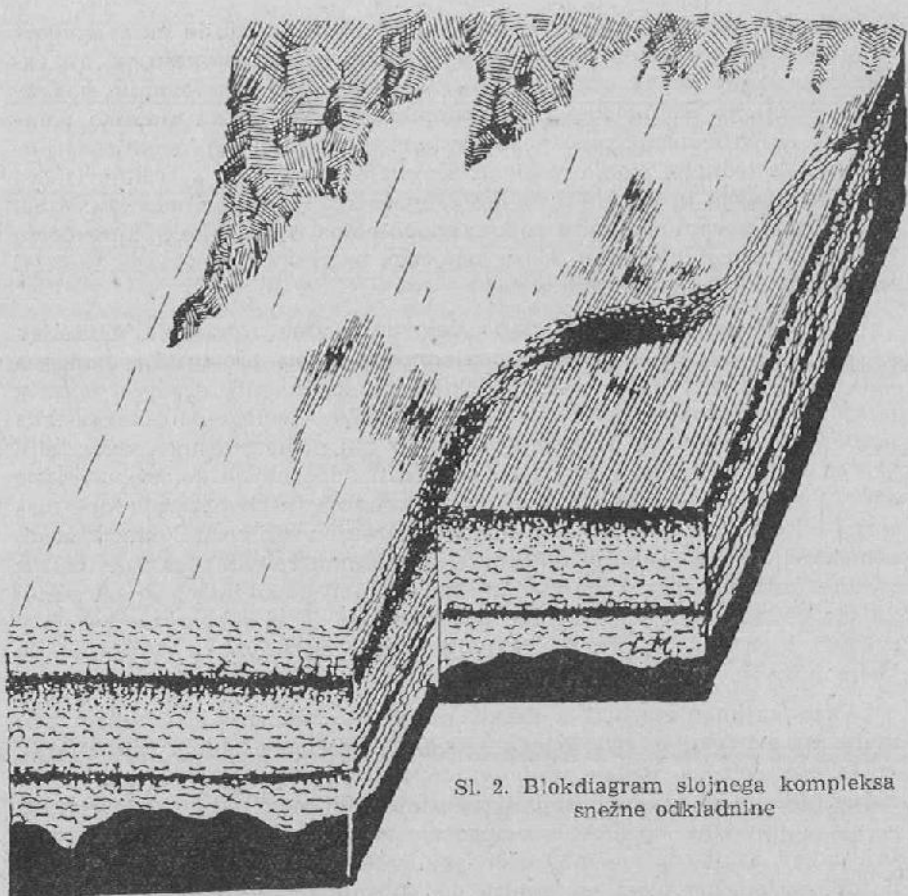
Take enostavnosti priroda ne prizna! Vsakdo pozna pestrost glavnih oblik atmosferskega ledu, ki doseže zemeljsko površje. Cela rajda jih je, vse od nesestavljenih ledenih iglic (prizmatične, piramidaste ter podobne oblike), pogosto že bolj kompleksno sestavljenih zvezdic najraznovrstnejših vzorcev do skupkov zvezdic (kosmičev) in še dalje mimo skupov ledenih kristalcev ter zrn, ki so zdaj obdani z ledeno prevleko (sodra), drugič zopet (ne babje pšeno) do velikih ledenih zrn, ki jim pravimo toča. Za čuda pisana slika pa se nam odkrije, če sledimo znanstveniku, ki je vse te glavne oblike še natančno preiskal; celi atlasi mikrofotogramov nas seznanjajo z umetniško delavnico svobodne atmosfere! Na splošno velja, da se zaradi posebnih lastnosti ozračja že v njem samem začno procesi preobrazbe najprvotnejših ledno-kristalnih tvorb. Nič manjšega in praktično dostikrat celo večjega pomena je preobrazba, ki se začne potem, ko so se omenjene padavine približale zemeljski površini ter se tukaj začele nabirati v odkladnino, imenovano **snežna odeja**.

V atmosferi delujoči činitelji ostanejo aktivni še poselej, le da v drugačnem okolju; sredi gromade ledenih kristalov in zrn pospešujejo ali zavirajo taljenje (topna voda), izparevanje, ponovno zmrzovanje, koagulacijo (spajanje vodnih kapljic in ledenih zrn) itd. Vedeti moramo namreč, da se krogotočni procesi neprestanega spreminjanja tekočega, plinastega in trdnega stanja vode uveljavljajo pri dotiku s trdnimi telesi (zemljo, snegom in ledom) nekoliko drugače kot v prosti atmosferi. Mimo teh pa se v novem ambientu pojavijo popolnoma novi činitelji, povzročeni predvsem zaradi delovanja sile gibajočega se zraka (veter), sile težnosti in odpora, ki ga dajejo trdna tla.

Med seboj vzročno povezano delovanje vseh označenih činiteljev povzroča, da se začne v snežni odkladnini posebna preobrazba, podobna tisti, ki jo je doživljala sleherna odkladnina (sediment), gradeča danes v obliki čvrste kamenine skorjo našega planeta. Geologi označujejo tako preobrazbo z imenom *diageneza*, kar naj pomeni skupek vseh tistih procesov, ki vodijo preko čvrstenja in rasti odpornejših delcev navezane snovi na račun slabotnejših, proko prestavljanja in nove razporedbe materije v končni fazi do večje ali manjše notranje vezljivosti, kompaktnosti, cementacije. Posredovanju diageneze se moramo zahvaliti za tako očitne razlike, kakršne opazujemo med snežnoledenimi padavinami po eni strani pa snežno odejo po drugi strani. Posebno lepo se ta razlika uveljavlja v višinah, kjer sta sneženje ter trajanje snežne odeje veliko pomembnejša kot v nižavju.

Med najmenitnejšimi v sklopu procesov diageneze je v našem primeru srenjenje naloženega snega. Že med sneženjem se tistikrat, ko ledene zvezdice padajo mimo zračnih slojev s temperaturo nad 0°C , začne taljenje na njihovih najbolj izpostavljenih mestih, t. j. na krakih: tu se nabirajo vodne kapljice, ki omogočajo tesnejše spajanje večjih zvezdic v kosmič. Enake spremembe doživljajo snežinke tudi še potem, ko so se naložile v snežno plast na zemlji, pod pogojem seveda, da se toplotno stanje zviša kot v gornjem primeru. Snežna plast postane lepljiva, zaradi večjih količin topne vode v njej ter močnejšega sesedanja tudi relativno težja. Govorimo o mokrem pričnem snegu. Prični sneg je pri nas pogostejše kot ne moker in lepljiv ter težak, ker ga nam navadno prinašajo zračne mase od juga, oziroma jugozapada; zato mu pogosto pravimo kratko in malo tudi »južni sneg«. To dejstvo kajpak ne izključuje možnosti, da zapade zlasti v višjih ter zato hladnejših legah suh, kristalast prični sneg.

Kadar sorazmerno visokim temperaturam v zemlji priložnih zračnih plasteh sledi ponovno znižanje toplotnega stanja (ponoči v zvezi z razvedritvijo), se vodne kapljice na preostalih kristalnih skeletih spremene v ledena zrnca. Govorimo o pršiču, ki zastopa normalno drugo fazo »zorenja« snega v snežni odeji. Pri zopetnem zvišanju zračne temperature se taljenje in izparevanje začne znova, kristalni skeleti se vsevdilj zmanjšujejo, okrog njih se nabira topna voda, ki se pod učinki mraza ponovno spreminjata v led. Po tej poti se polagoma iz deformiranih kri-

Sl. 2. Blokdiagram slojnega kompleksa snežne odkladdine

stalcev razvijejo ledena zrna raznih velikosti; s časom se zmanjšuje število manjših zrn, ki so morala darovati svoj obstoj na račun krepitve in debeljenja večjih, odpornejših. Nastane tretja »zrela« oblika snega v snežni plasti, to je sren (zrnec). Ta oblika je, na grobo gledano, zaključna in najtrpežnejša ter prejema s strani športnikov največ pohvale, ki bi bila tudi zaslužena, če bi...

Srenjenje se vrši redno od površja snežne odeje navzdol, to je v smeri, v kateri prodira, zaradi sile težnosti (a tudi kapilarno) topna voda. Zato je zgornja ploskev osrenjene plasti jasneje omejena kot spodnja. To se posebno dobro opazuje, kadar deluje kratkotrajna pa intenzivna toplota na površje bolj suhega pričnega snega. Topna voda ter para se ne uveljavljata v večjih globinah plasti, ampak ostaja bliže površini, kjer ob nastopu mraza povzročata nastanek precej enotne ledene skorje — osrenice. Smučarju in alpinistu so take tvorbe prav dobro poznane, žal le z njihove negativne plati. Redko je skorja dovolj trdna, da

vzdrži pritisk človekove teže; navadno se lomi in vdira, kar silno ovira smuški drič, še bolj pa prosto hojo ter prepogosto povzroča zlom smučī ali celo noge.

Srenjenje pa ne vpliva samo na strukturo (to je odnose sestavnih delcev glede na velikost, obliko ter medsebojno vezljivost) snežne odkladnine, ampak še posebej na njeno slojevanje. Ker se vrši po vsakokratnem novem sneženju, torej v vsakokratnem pričnem snegu, moremo tja proti pomladi na prerezih snežne odeje prav dobro razlikovati drugo vrh druge naložene debelejšje ali tanjše plasti; tej skladovnici pravimo slojni kompleks. Posamezni sloji tega kompleksa so prenekaterikrat navzgor temno obrobljeni, znamenje, da je med starejšim in mlajšim nalaganjem preteklo precej časa in se je v razdobju na površju starejše plasti nabiral prah.

Na profilu slojnega kompleksa nam lahko vzbudi pozornost še ena prikazen. Sneg v posameznih plasteh je zdaj svetlejši zdaj temnejši; nekatere so bolj oledenele in cementirane kot druge. Vzrok temu pojavu so odkrila opazovanja gibanja obarvane topne vode, ki pronica v slojni kompleks snežnega sedimenta. Izkazalo se je, da topna voda ne prodira s površja okladnine direktno do kameninske osnove. Ako je pod mlajšo (vrhnjo) neka grobo zrnata, torej močno porozna osrenjena plast, se začne pronicajoča voda nabirati v vmesnih prostorih med zrnī te plasti ter se premikati v smeri njenega nagiba. Od tod šele se začneja intenzivnejše kapilarno vsrkavanje topne vode v sosednje zgornje in spodnje snežne plasti. Moremo govoriti torej o neke vrste horizontu podtalnice (talne vode) v slojnem kompleksu snežne odkladnine. Obstoj takega horizonta nam potrjujejo še posebej ledene sveče, ki nastajajo na mestih, kjer je bil slojni kompleks pretrgan in je v steni razpoke vodoprovodne plasti prihajala na dan. V sliki 1. je prikazan tak primer razpoke z ledenimi kapniki, na kakršno sem naletel pred leti pri zimskem vzponu na Grintavec. Tik pod prestopom na streho tega vrha naju je s tovarišem oster veter vzpodbudil, da sva si poiskala zavetje v taki zajedī, a sva si pred-

Ivje in žled v pečevju zapadnega ostenja Bezimenega vrha (Durmitor)

Foto V. K.

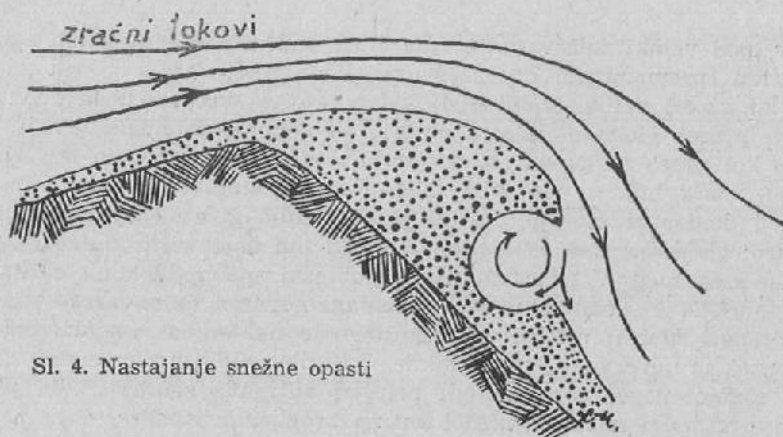
hodno morala še priboriti prostor z uničenjem arhitektonsko sicer prav mikavnega ledenega stebričja v jazbini.

V spodnjih nadstropjih podtalnica polagoma skrepeni v led, ki vso plast temneje obarva. Drugačnega pomena je taka voda tam, kjer je še živa, to je zlasti v zgornjih, bliže površju nahajajočih se vodoprovodnih horizontih. Tukaj nastaja za smučarja in alpinista silno važen pojav židke (mažaste) plasti, katere učinki so človeku dostikrat usodni. Pri višjih temperaturah, ki pospešujejo taljenje snega na površini snežne odeje ter v območju intenzivno segrevanega skalovja, ki moli iz odeje, začne židka plast provajati precej znatne količine topne vode. Zaradi tega se zmanjšuje vezljivost med zgoraj in spodaj ležečo plastjo; na stičišču obeh nastane v takem primeru drsna ploskev. Židka plast ohranja svoja svojstva, in to je še posebej važno, tudi še krajši ali daljši čas potem, ko je povrh odkladnine že začelo zmrzovati. V istem času se vrši močnejša infiltracija podtalnice iz židke plasti v zgornje nadstropje. Le-to postaja težje vse doklej nekje na vesini ne popusti v njem natezna trdnost in ne zgrmi navzdol po gladki drsni ploskvi. Tako se včasih nič hudega slutečemu, na večer se spuščajočemu gorniku zamajejo že na zmrzujočem snegu tla pod nogami. Če ni priseben, se bo v naslednjih trenutkih znašel v valjarju mokrega plazua.

Židka plast v slojnim kompleksu snežne odkladnine ima še drugačne nevšečne posledice. Dejali smo, da pronica (kapilarno) voda iz nje tudi navzgor; kjer so za tako pronicanje dani posebno ugodni pogoji, se zgornja plast lahko temeljito napoji z vodo v vsej svoji debelini. Sneg se v takem omočenem sektorju po nastopu zmrzali spremeni v led, ki se na površini s svojo sivo barvo dobro odraža od sosedstva. Alpinist, ki preči vesino po normalnem srenu, kaj lahko opazi temnejšo zaplato, se ji ogne ali jo na kak drug način ukani. Kaj drugega pa je, ako je bilo pobočje v noči prebeljeno s svežim tankim snežnim poprhom. Ob količkaj nepazljivi hoji se v takem primeru hipoma znajdemo na hrbtu ali bokih ter se v ne ravno zavidanja vrednem položaju popeljemo navzdol; nogo nam je izpodneslo na skritem ledu. Domnevam, da je opisani pojav bil vzrok nekaj usodepolnim zdrsljajem na snegu v sicer »lepem«, gladkem terenu, kot na primer na strehi Grintavca, v severnem pobočju Brane in drugod.

Slika 2. tolmači opisano diagnozo v slojnim kompleksu snežne odeje z najznačilnejšimi vzporednimi pojavi s še živo židko plastjo, z drsno ploskvijo, na kateri je zgrmel del vrhnjega sloja navzdol ter s krpami ledu v vrhnji plasti, nastalimi zaradi infiltracije podtalnice.

Če smo se doslej seznanjali s preobrazbo v snežni odeji, ki je nastala predvsem zaradi topljenja, topne vode ter njenega ponovnega zmrzovanja, se bomo v naslednjem ozrli posebej na oblike, nastajajoče zaradi kristalizacije vodnih par na snežni odeji, v njej ter na skalovju. Kadar

Sl. 4. Nastajanje snežne opasti

prehaja vodna para neposredno iz plinastega v trdno stanje, govorimo o njeni sublimaciji. Produkti sublimirane pare, ki so nastali ob dotiku hlapov s podhlajenimi trdnimi telesi, so ne samo očarljivi na pogled, ampak dostikrat hudo važni posebno za alpinista, ki mu lahko delajo lepe preglavice.

Del ledu v snežni odeji, smo rekli, se pri topljenju spreminja v plinasto stanje (hlapi). Vodni hlapi se redno mude v večjih ali manjših količinah tudi v prostem ozračju. Kadar pozimi po razmeroma močni, sončni pripeki, ki je izzvala jačje kopnenje snega in izparevanje, prodirajo hlapi med ledenimi zrni ter kristalci navzgor, se tistim, ki so nastopili svojo pot šele na večer ali že pod noč, težko posreči pridobiti zlato prostost v svobodni atmosferi. Smukajoči se okrog ledenih zrn in kristalov, katerih površje je zaradi močnejšega izžarevanja bolj razhlajeno kot vmesni zrak, se nenadno premrazijo in otrde. Nič boljše usode niso deležni bratci, ki so iz snegu priležnega zračnega sloja vtikali svoje nosove v nevarno bližino razhlajenega snega. Čim hujši mraz nastopi preko noči, tem večji nevarnosti so izpostavljeni vodni hlapi. Na površini snežne odeje se nabirajo novi kristali v obliki ploščic ali v obliki bolj in manj vdolbenih čašic šesterokotnega sistema. Te tvorbe se naberejo včasih v lepo komponiranih rozetah, da se nam zdi kot bi sneg vzcvetel («cvetoči sneg»). Kadar v hladnih nočeh nastopi proti jutranjim uram še megla, je te vrste kristalni popr še posebno lepo razvit. V zvezi s tem govorimo o srežu (kristalasti sneg). Za srež se meni samo smučar, ki uživa, kadar se v lokih prepeljava po njem in mu smučiči pojejo, srce pa mu igra v polni radosti.

Tem podobne kristalne tvorbe ne nastajajo samo na površini snežne odkladnine, ampak tudi v njeni notranjosti ter pri njenem dnu. Pogoji za to je seveda, da se zaradi sesedanja snega, razpokavanja plasti ali odtekanja topne vode iz posameznih horizontov ustvarjajo v notranjosti in pri dnu prazni prostori. Ker se vrši izparevanje pri vseh temperaturah, se v teh prostorih prav tako nabirajo večje in manjše količine vodnih

hlapov, pod učinki zniževanja temperature v prostoru podvrženih sublimacijskim spremembam. Za razliko od površinskega sreža je tak globinski srež veliko stabilnejši; sestavljajo ga večja ledena zrna in kristali precej globokc čašaste oblike. Je popolnoma negnetljiv in se vsiplje kot proso ali pesek. Iz strokovne literature zvemo, da mu Finci pravijo: hieta lumi — peskoviti sneg. Radi ga grebejo izpod snežnega pokrova, kadar si morajo, zaradi pomanjkanja žive vode pomagati s snežnico; globinski srež raztopljen v loncu jim daje večje količine vode kot navaden sneg. V naših gorah je globinski srež redkokdaj markantnejši pojav. A je vredno omeniti, da postane nevaren, če se razvije v večjem obsegu znotraj odkladnine na močnejše naklonjeni vesini. Ker je zelo prhek in nevezan, deluje v takih primerih popolnoma analogno židki plasti razmočenega srena; zaradi pritiska odtrgana zgoraj ležeča plast se more na njem popeljati nizdol kot na krogličnih ležajih.

Zimskemu plezalcu v naših gorah bude pozornost vse bolj kot opisane oblike kristalizirane vodne pare tiste, ki jih srečuje na goli pečini. Tudi skala kot relativno dober prevodnik toplote se v mrzlih nočeh hitro in močno ohlaja. Podnevi je preko nje curljala topna voda, ki se v teku noči spremeni v ledeno prevleko, imenovano žled. Istočasno se začno na požledenelo pečino ali tudi na sosedno suho skalo nabirati ledeni kristalci, v katere je sublimirala vodna para. Kadar zraven tega veter prenaša meglo, se njene drobne vodne kapljice prav tako lepijo na odkladnino ledu in kristalov ter tukaj zmrzujejo. Tako nastaja vsem že iz doline dobro poznano ivje, s svojimi značilnimi, suličasto naperjenimi izrastki (glej sliko 3). Izrastki rastejo navzven, to je proti smeri, iz katere piha veter.

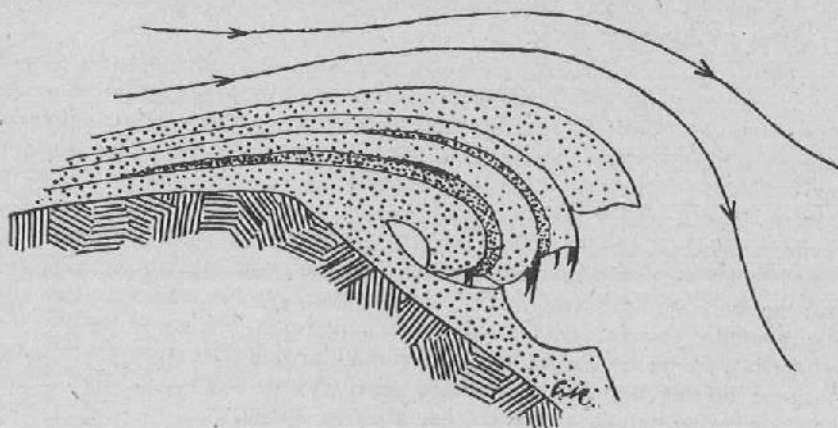
Po izkušnjah, ki sem jih pridobil z vzponi v zimskem času, trdim, da spadata žled in ivje med najtrše orče, ki jih mora drobiti gornik v naših gorah pozimi. Mera previdnosti se mora v tej gmoti stopnjevati do viška. Niti pri vzponu in še manj pri sestopu si človek v tako prevlečeni skali ni nikoli svest sigurnosti. Ne vemo, ali je tole, za kar smo pravkar prijeli skalni robč ali samo na skalo prilepljena ivnata opast, ali je tale prijem trden zato, ker je zvezan z živo skalo ali pa je čisto navaden okrhek, katerega je žledna zmrzal samo dekorativno pričvrstila na mesto; o vsem tem in podobnem se sprašujemo, ko nerodno motovilimo v drezah po skalovju ter ugibljemo, bi ne kazalo sneti dereze in okovanke ter začeti s tehniko pleže v suhem. Na Silvestrovo izvršeni sestop po zapadnem grebenu Kočne, katerega sem omenil v sestavku »Tobogan v snegu«, (P. V. 1950) ni uspel v predvidenem času prav zaradi močno požledenelega in ivjastega skalovja, preko katerega sva si s prijateljem utirala pot. Teren nama je bil dodobra poznan in bi ga bila z lahkoto premagala, ako bi bila imela opraviti s srenom, oz. s čisto in suho skalo. V tej pleži pa je sleherni raztežaj vrvi pomenil zamudo cele ure in to vzlic varovanju s klini; tistikrat sva se namreč s prijateljem dosledno držala pravila, da tudi zavarovani ne sme tvegati zdrsljaja ali padca. Naj ponovim na tem mestu še ugotovitve B. Režka, pridobljene pri vzponu v takem terenu (Brana — grebenško prečenje v snegu P. V. 1940).

»Čiste ledene pleznje sicer nimamo, a v požledeneli pečini, kakor jo najdemo pozimi v veliki naklonini, moramo biti doma. Časih je treba obuti plezalnike in se kavljati kvišku s klini ter po čisto skalnem delu spet preiti v snežno tehniko, ki jo označuje uporaba derez in cepina.«
 »Plezati smo morali v ožinah, kjer je bilo pečevje skokov pokrito z ledom. Derež nismo hoteli nadevati, ker bi nas v delih kopne pečine in srhlega snega samo ovirale. Za sodobno kovanje na čevljih (Fuchs, Tricouni, Silvretta) zadostuje že raza o oklom za dobro stopinjo, na požledeneli pečini se to okovje tudi bolje obnaša ko dereže«.

3

S snežno odkladnino je končno najtesneje povezano še delovanje vetra. Delovanje vetra in učinke, ki so zvezani s tem, moremo deliti v dve grupi. V prvo grupo spadajo učinki, ki vplivajo na samo strukturo snega v odkladnini. Smemo govoriti o diagenezi, povzročeni po vetru.

Gibajoči se zrak vrši na trdno osnovo pritisk. Izračunali so, da znaša pritisk pri slabotnem vetru (3 m/sek) okrog 0,7 kg na m² površine. Močan veter (12 m/sek) pritiska na isto ploskev že s težo 10,6 kg, vihar (30 m/sek) pa celo s 65,9 kilogrami. Res, da so viharji v naših krajih redkejši pojav, toda če upoštevamo, da se zlasti v valovitem svetu višavja zrak giblje sunkovito (turbulence), sklepamo iz tega, da pridobi momentano in na posameznih mestih veter zelo pogosto silo pravega viharja. Jasno je, da se tolikšnim silam prhka snežna gmota ne more kdovekaj učinkovito upirati. Zlasti v mladi snežni plasti se pod njenimi udari snežnoleneni delci krepko objamejo, se stisnejo v tršo in odpornejšo plast, ki jo posledj biča veter samo še po hrbtu. Taka, od vetra stisnjena plast ima kredno-belo barvo in je na površini močno razjedena, ustrezno pač jakosti ter trajanju delovanja vetra, neredko izoblikuje erozija vetra surovo nametanim škodlam na strehi podobno ščitasto strukturo površja. Pravimo, da je sneg kložast. Klože so torej produkt istočasnega delovanja

Sl. 5. Stara opast

pritiska, ki ga vrši veter in njegovega razjedanja (erozije). Neredko se zaradi vetrovnega pritiska na vsem površju snežne odkladnine ustvari enoten pokrov kredastega, zbitega snega (snežna opoka), ki je pri hoji in smuku podobno nevšečen, kot je osrenica. Ako je kložast sneg oziroma opoka toliko trdna, da še vzdrži človeka, čujemo navadno pri hoji po njej zamolklo pokanje, znamenje, da ves pokrov počiva na slabotni, puhli osnovi. Ako smo na močnejše nagnjeni vesini velja biti na oprezu pred suhim plazom.

Plast zbitega snega, ki je bila nastala na opisan način, postane kasneje v slojnem kompleksu za topno vodo slabo propustna in se vrh nje rada razvije židka, mažasta plast starega srena, vršča funkcijo vododržnega horizonta. Zaradi kompaktnosti, a istočasne plastičnosti, je kložast sneg sila primeren za gradnje v snegu (bivak). Eskimi si na severu iz podobnega, od vetra zbitega in gostega, drobno zrnatega snega gradijo svoje iglu-je.

Druga skupina učinkov vetra se uveljavlja v snežni odeji bolj prostorsko in kvantitativno ter tako le posredno lahko vpliva na kvaliteto snega. Pri tem mislimo na transportiranje snežno-ledenih gmot še v času padanja, predstavljajče teh gmot potem, ko so se predhodno že naložile na nekem mestu, na struženje snežne odeje v priveternih partijah ter nasipanje, oziroma nalaganje v odvetrju.

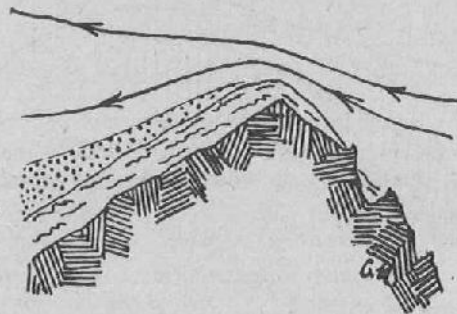
Med najiminitnejšimi v sklopu teh učinkov je tvorjenje snežnih opasti (ščitov). To so strešnim napuščem podobne oblike nanesenega in stisnjenega snega, ki se vesijo preko grebenskih ter platojskih robov, včasih do več metrov daleč navzven. Take tvorbe spadajo prav gotovo med najmarkantnejše, zaradi elegantnega aerodinamičnega profila tudi za oko najprimernejše oblike, ki jih srečuje gornik na grebenski pleži. Njihova estetska dovršenost seveda ne zmanjšuje nevarnosti, s katero groze popotniku, ki se jim približa od spodaj ali z vrha. Zaradi večje obremenitve od zgoraj se snežni previs rad utrga; podobno se dogodi, ako grebemo s cepinom pod napuščem, hoteč se na nek način spraviti od spodaj na njegovo slame.

Snežne opasti se ustvarjajo, nasprotno suličasto našopirjenim progam ivja, na odvetrni strani. Zračne gmote, ki strujijo preko grebenske rezi, začne onstran padati; tlik pod grebenom se razvije deficitno zračno področje, v katerega vdira iz glavnega toka en del zraka in začne tu vrtinčasto krožiti. V mrtvem prostoru med zračnim vrtincem ter glavnim zračnim tokom, čigar sila potem, ko ne deluje več protipritisk grebenskega pobočja, precej oslabi, se vrši nalaganje snega, ki ga nosi veter s seboj (slika 4). Zračni vrtinec v spodnjem delu odkladnino struži, zaradi česar se pojačuje previsni značaj celotne tvorbe. Na površini tako nastale, prvotne, aerodinamičnim učinkom prilagojene opasti, se začne veter uveljavljati še na drugačen način. Ledeni delci, katere prenaša s seboj, se tarejo ob tej površini, pritiskajo nanjo in se lepijo ob njej. Posledica tega je nastanek plasti tršega, zbitoga snega, ki ima važno vlogo pri slojeviti sestavi opasti; seveda ne smemo prezreti, da so za tak sestav

bili vzporedno potrebni tudi še vsi že znani nam procesi diageneze, povzročeni po topni vodi ter ponovnem zmrzovanju.

Ko je slojni kompleks v opasti dovolj težak, se spodnje plasti utrujčno poveznejo in se s čeli naslonijo na osnovo. Zato pogosto naletimo globlje v sneg pod snežnim ščitom na večje ali manjše prazne prostore (slika 5).

Na pobočjih pa srečujemo drugo značilno obliko, ki je produkt transportnih učinkov vetra. To so klinasto sedimentirane gmote največkrat suhega, drobnozrnatega in kristalastega snega. Na odvetrni strani grebena brez opasti se nabira tak sneg, kot prikazuje skica (slika 6). Nasprotno takim povešenim klinom se obešajo na pobočjih pod snežnimi štiti nanosi v obliki pravih zagvozov; zgoraj so debeli

Sl. 6. Klinasti nanos sipkega snega na odvetrni strani grebena brez opasti

in se tanjšajo v smeri navzdol. Zaradi take razporedbe v prostoru te vrste nanosi zelo ojačujejo strmal (slika 7). Enake sedimentne tvorbe so pogoste tudi v stenah in grapah, kjer prevzemajo pri padajočem vetru skoki, skalni pomoli in previsi opastem podobno funkcijo.

Dokler zaradi procesa srenjenja tako naložena plast še ni zadosti cementirana, postavlja gorniku težke naloge. V njej postanejo dereze ne le odvoč, ampak celo balast; s cepinom nimate kaj početi, ker je tudi vsako varovanje ob cepinu iluzorno; človek nima nikakega občutka trdnosti pod nogami. Pri zimskem vzponu preko Slovenske smeri v severni steni Triglava, smo naleteli na takšen gvozdst zamet v Belih plateh; pošteno zmikastil nas je tistikrat. Za vse opisane oblike zametov velja, da so prvovrstna izvorišča pršnih plazov, zlasti, ako počivajo na osrenici ali opoki.

4

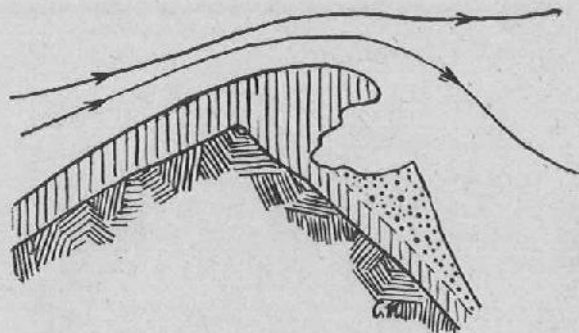
V prvem poletju smo. Sneg je že zdavnaj pobralo tudi po gorah. Le posamezne zaplate se še belijo z melišč in iz grap. V sončni jasnini toplega dne nas vse znojne in pregrete nagonsko zanese k takemu zakasnelemu snežišču. Želimo si naloviti vode v čutaro, kajti vse kaže, da bo še žgalo.

O ti ubogi sneg! Kako mršav si postal! Ves tisti blesk, v katerem smo te navajeni gledati pozimi, je zginil s tebe. Temne blatne lise se

šopirijo na tvoji površini, zapadno kamenje gnezdi v tvojih nedrih. Siviš; pozna se, da si postal že lanski, zato se ne bomo več kaj prida menili zate, četudi te nam je žal. A glej, tudi kozavo obličje imaš. Gni-ješ, starina! Čakaj, da vidimo!

Stopimo nekoliko naokrog, saj se ubožec ne giblje več in nam ni nevaren. Kamniti tiči z zraka nam kvečjemu še lahko katero prisole. Znajdemo se v zajedi, ki loči sneg od skalovja, v katerem si je oni še v »mladih letih« uredil svoje naslanjalo.

E, nič boljše! Tudi zadnjici se godi isto, kar se je zgodilo z obličjem. Vsa je mrežasto preprežena z rebri, med katerimi so vdorine, da se zdi, kot bi od strani gledali v satovje. Vrnemo se nazaj, kjer smo malo prej

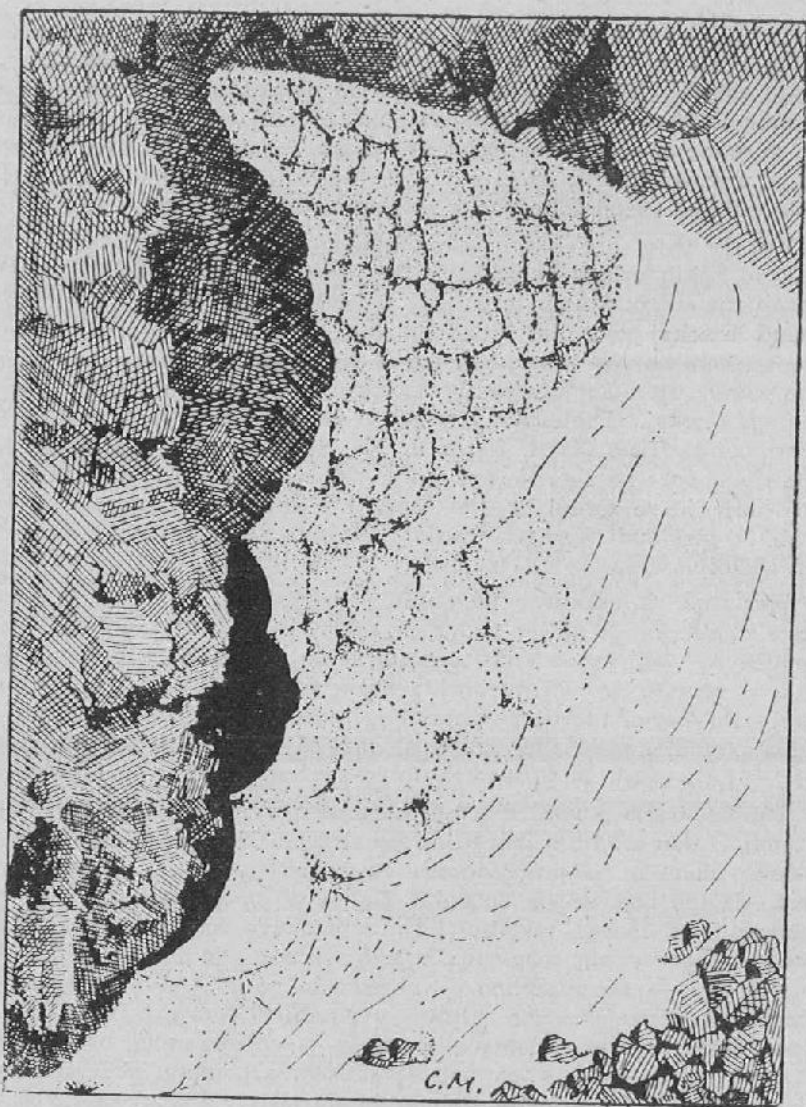
Sl. 7. Klinasti nanos na odvetrni strani grebena z opastjo

lovili vodo, ki je v tankem curku polzela iz snežišča. Tam je precejšnja izpodjeda. Pripognemo se ter pogledamo vanjo; zanima nas, ali je tudi strop izjede tako rebrast. Prepričali smo se; na popolnoma enake oblike smo naleteli še tu. Torej: zgoraj, na straneh in spodaj isti znaki!

Ni nobenega dvoma več! Sivcec je obolel po vsem telesu. In se sprašujemo, zakaj ga je ravno kozavost napadla? Zakaj ga je napadla letos, lani, predlanskim in ga napada vedno, ko že dovolj ostari? Njegovemu sorodniku v dolini se ne gode tako strašne stvari; pritisne odjuga in je konec z njim!

Stvar nas začne zanimati, saj je vzlic tragiki veličastna. (Poznam človeka, ki trdi, da so tragedije najveličastnejše — na odru, seveda!) Nismo prvi, ki nas je dregnila v nos in kot kaže bržčas tudi ne bomo zadnji. Miniaturni pojav na kasni snežni odeji nima sicer praktično nobene veljave več, niti z negativne niti s pozitivne plati. A čuden je in zato nas mika (glej sliko 8). Radi bi dognali vzroke njegovega nastanka.

Začnemo modrovati. Oblike so nastale nedvomno v zvezi s taljenjem starega, uležanega srena. Zato bomo govorili kar o talilnih ponvah v srcnu. Iz slike se razvidi, da ustvarjajo talilne ponve precej enakomerno mrežasto strukturo površja. Rebra, ki ločijo posamezne ponve med seboj, se jasno odražajo, ker jih prekriva blatna zmes organskega in anorganskega porekla, ki jo je po vsej priliki tjakaj naplavila topna voda, polzeča v skledah; nemara je imel pri tem odkladanju tudi veter svoje prste vmes. Ponve imajo neenake tločrte, največkrat so to nepravilni

Sl. 8. Talilne ponve na hrbtni steni snežišča v grapi Pod oltarji
(zap. Kočna, junij 1950)

mnogokotniki z ravnimi ali zapognjenimi stranicami. Njihov premer je prav tako različen; na površini ter pri vrhu stranske stene snežišča dosega decimetre ali nekaj decimetrov maksimalno, medtem ko naraste pri dnu stranske stene tudi od pol do enega metra. Ustrezno temu se menjava globina poncv; od nekaj centimetrov seže do dveh in še več decimetrov.

Precej enakomerno usločene stene ponev so gladke; samo ledena zrna nam registrira čut, ko z dlanjo pogladimo vdolbino. Na pokončni steni v zaledju snežišča iščemo sledove plastnic in jih odkrijemo. Ponve se zanje niso zmenile. Kakor so se izoblikovale na površini snežišča v enotni plasti, tako so se, ne oziraje se na posamezne plasti, razvile na površini, ki predstavlja prirodni prerez skozi snežišče. Slojevitost ni imela najmanjšega učinka niti na razporedbo ponev niti ne na njihove oblike.

Kaj je tisto, kar kleše take umetelne stvari čisto na tihem brez hrupa in kakih drugih znamenj, ki bi jim lahko sledili, da bi nam bila prihranjena dolgotrajna iz leta v leto ponavljajoča se preča, katera bi nam nemara le nekaj pojasnila? V zadregi smo; z modrovanjem smo pri koncu. Zato, da nam bo vest mirna, sežemo še po knjigah. Iz domačih si ne obetamo veliko; premladi smo še, da bi se grizli s tako drobnjadjo. A vendar iztaknemo nekaj. »Proteus« gleda bistro na vse kraje in je iztaknil tudi talilne poneve (Leto X, št. 9—10, 1. XI., št. 2 in 6). Žal nam je ostal dolžan odgovora na zgornje vprašanje. Odpremo tuje knjige. Tamkaj pišejo ljudje, ki se zaradi bogate tradicije v znanstvu imajo že na nekaj opreti. A, glej, tudi ti so nas pustili na cedilu. Samo še bolj zamotana se nam zdi cela stvar.

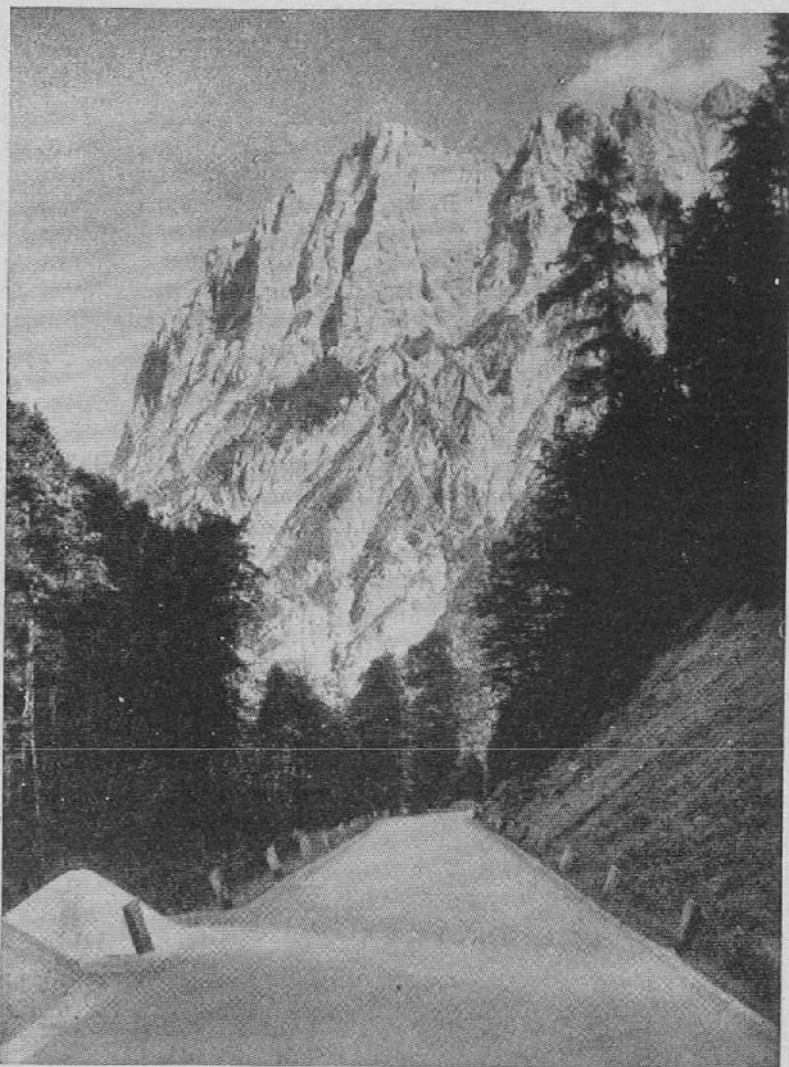
Kar smo na ekskurzu po »tujini« spoznali je, da so tam zunaj o takem ničetu, kot so talilne poneve, že sila veliko pisali in ugibali. Nemški in nordijski, angleški in ruski veščaki so ob tem pojavu že lomili svoja kopja, a zaman. Prepričljive rešitve niso našli. Pač pa so ugotovili, da se te vrste talilne tvorbe ne pojavljajo samo v srenu, ki čaka konca na svežem zraku, ampak tudi v stenah snežišč, ki so pod vodo ledeniških jezer in pa v tistih, ki so se skrile pred soncem v ledne jame podzemlja.

Menim, da je dovolj. Potrpežljivi bralec, ki mi je v sestavku sledil, se s to ali ono trditvijo morda ne bo strinjal. Nič zato! Vabim ga, ako je dobre volje in vsaj priložnostni opazovalec snežnih razmer v naših gorah, da me popravi in izpopolni. Doslej se na Slovenskem o te vrste tematiki še ni mnogo razpravljalo. To ni čudno, saj so večji narodi še vedno »mladi« v tem pogledu. Interesi zimske alpinistike, smučarstva, znanstva pa — ne pozabimo — narodnega gospodarstva zahtevajo, da začnemo proučevati snežne razmere v gorah. Spotoma si bomo ustvarili še potrebne in ustrezne domače izraze. In — viribus unitis bo delo lažje, kot pa bi bilo, če bi si ga naprtil en sam. Opozorim naj obcnem na dva starejša članka sorodne vsebine, ki sta izšla v Planinskem Vestniku. Prvi je dr. Tume: Plazovi in opasti (l. 1936), drugi S. Peršiča: Plazovi (l. 1940).

K

Letošnjo spomlad so naši alpinisti zaživel ob misli, da se jim bodo končno vendarle odprle meje; da bodo šli kakor drugi člani in predstavniki naše najvišje športne organizacije zastopat naš alpinizem v sosedne alpske države; da se tam nekaj nauče, spoznajo tuj alpski teren in da preizkusijo znanje, ki so si ga pridobili v domačem gorskem svetu. Mladi rod alpinistov, ki je zrasel v vsakem pogledu v čisto drugačnih, za tehnično usposobljenost najugodnejših razmerah v kratkih štirih letih, je še prav posebno hrepenel po potrditvi svojih letnih in zimskih uspehov v tujih stenah in na tujih turah, ki svoj svetovni sloves črpajo iz starejše in bogatejše zgodovine alpinizma, kakor pa je naš. Srednji rod, ki še pomni iz svoje rane mladosti gorniško delo naših alpinističnih pionirjev po prvi svetovni vojni, pa je še bolj čutil ves čas po osvoboditvi grobo napako naše športne politike, ker nismo pošiljali alpinističnih odprav v inozemske gore. Naš alpinizem namreč ni rasel samo ob nemškem in italijanskem zgledu, marveč tudi v tekmi z njim. Šlo je vendar zato, ali bo slovenski gornik s svojim znanjem in pogumom mogel osvojiti svoj lastni gorski svet, ali pa bo prepuščal najlepše, najmikavnejše in najtehtnejše smeri tujcem. Ti so — s prav redkimi izjemami — s svojimi prvenstvenimi turami potrjevali državno, če že ne nacionalno pripadnost naših gora Nemcem. Naši začetniki so to bridko občutili in ta bridkost, ne samo pohlep po zgolj športnem uspehu, je gnala dr. Tumo, Juga, Čopa, Debelakovo in druge v stene naših Alp. Prišlo je torej že v klasični dobi do mednarodnega uveljavljanja našega alpinizma in tisto skušnjo so naši gorniki dobro prebili. Šele ko so naši z alpinističnimi dejanji pokazali enakovrednost tujcem, so ti, čeprav zelo redko, začeli prihajati k nam v duhu nekega posebnega internacionalizma, ki ga — precej medlo — goji evropski alpinizem že izza srede 19. stoletja. Redki so prihajali, največ pa jih je ostalo doma, ker niso bili več potrebni, ker bi z njihovega šovinističnega stališča bilo vsako početje v naših gorah nesmiselno. Srednji rod je, pravim, živel iz tega občutka o mednarodnem prizorišču naših zares slavnih alpinističnih začetkov in je zato tembolj pogrešal stikov z inozemskim alpinizmom. V tej želji za mednarodno afirmacijo ni bilo nič malomeščanske radovednosti ali domišljavosti, čeprav je naravna želja po popotovanju, po sistematičnem spoznavanju zemlje gotovo ena najmočnejših duševnih komponent slehernega alpinista. Saj je naš alpinizem še zelo mlad in že zato je prav, da se preizkuša. Kje je še čas, da bi mislili na samozadovoljno ograjenost! Mi smo daleč od tega, da bi se imeli za vseznalce. Pred nami je še veliko učenja in dela, da bomo v zboru evropskih narodov tudi na alpinističnem področju dali od sebe polne harmonične akorde — v civilnem in vojaškem alpinizmu. Pri tem učenju se prav nič ne bojimo za svoj osebni, lastni obraz, saj tega nam nihče ne more vzeti.

S takimi mislimi smo čakali na brzozavke naše Zveze, da nas pozovejo na vse strani.

Planspitze

Foto Fankhauser, Admont

Da, brzojavke!

»15. 7. ob 11 odhod v Avstrijo. Vzemi s sabo stop, zimsko in letno opremo!«

Sapienti sat, za pametnega dovolj, so rekli včasih. Toda če najde taka brzojavka človeka sredi dela, ki ga drži za obe roki od jutra do večera, taka brzojavka ne zadostuje. Kam neki bomo šli? Avstrija je sicer majhna država, ali ima devet dežel. V katero so nas namenili?

Štajersko, Koroško ali Tirolsko? V kateri gorski predel? Kaj je treba poleg opreme še vzeti s seboj? Ali se to prepušča pameti slehernega posameznika, pa naj bo to 18letni pripravnik iz kakšnega AO ali naš Joža Čop, ki je pri najboljšem zdravju praznoval 30letnico svojega alpinističnega delovanja? Na koga naj se človek obrne z vprašanji, če se bo sploh pripravil k pisanju? Na referenta za inozemske odprave! Ta je, govori se, na predavateljski turneji v Avstriji.

Dvomo me je do neke mere rešil popoldanski dnevnik, ki je iz navedenega vira sporočal javnosti, da bo v prihodnjih dneh večja skupina naših alpinistov odšla v avstrijske gore. En teden se bodo mudili v suhi skali v Gesäuse, en teden pa se bodo urili v ledu okoli Grosswenedigerja in Dachsteina. To je že nekaj, da si tistih nekaj večerov, ki so ti še na razpolago, urediš priprave, pobrskaš za literaturo, za zemljevidi, za tem in onim. Bera ni velika, toda sapienti sat. Da bi imel vsaj več specialk Freytag-Berndt! Toda če ni, še cesar ne vzame.

Že v tistih dneh je bila vsa priprava usmerjena v čisto alpinistične probleme. Ujeti v čar gora alpinisti radi pozabljajo na njihovo podnožje; stene, pristopi, vzponi, sestopi, smeri, ocene in stopnje težavnosti, to je tehnično športna stran, ki večino v prvi vrsti priteguje. Na alpinistično zgodovino, na geognostične, geografske in prirodopisne posebnosti gorskega predela alpinist, ki se pripravlja na rajžo, rad pogleda od zgoraj navzdol ali pa prepusti to naključju, češ bo že kako spotoma. Če pa ne bo, o njegovem delu bo itak govorilo samo suho tehnično poročilo, ki bo prišlo ali pa ne bo prišlo v anale našega alpinizma.

15. julij je bil deževen dan. Ni mi prišlo na misel da bi jemal s seboj težko dežno pelerino. Naj le gre, samo da bo konec suši in vročini! Vrsta oprakov po Ljubljani me je do kože premočila; zbor vseh udeležencev pa je bil določen na Jesenicah, kjer domuje tudi vodja potovanja Stane Koblar. Toda navodila smo dobili že na kolodvoru od Marjana. Do vratu je bil zapet v najnovejšo izdajo dežnega plašča in kakor kapitan moštvu je svojim mladim, razboritim učencem naročal, naj dobro zastopajo barve ljubljanskega AO.

»Reprezentirajte, če veste, kaj se pravi reprezentirati.«

»Bodite olikani, če veste, kaj je to olika! Comme il faut!«

»In na ture zgodaj! Ob dveh zjutraj!«

»Zavedajte se zmerom in povsod, da ste državljani nove Jugoslavije.«

Marjan se je pravkar vrnil iz Dolomitov. Tam so imeli z Urošem in Dovjakom velike uspehe. Njegova beseda je zato še več veljala kakor sicer. Toda vlak je stegnil in njegovi opomini so se vtopili v skrbeh za prtljago in za ducat drobnih stvari, ki so rojile po glavah.

Kljub temu se mi je zdelo, da berem na obrazih željo, spoznati v kratkih 14 dneh čim več. Naše potovanje vsebuje razburljive čustvene in miselne sestavine. Kot alpinisti gremo v domovino dr. Prusika, Szalaya, Zsigmondyja, ing. Horna, Zimmerja, Jahna in drugih »znancev«. Gremo pa tudi v Avstrijo, iz katere so pet let drvele k nam hitlerjevske divizije, vrele zato, da nam z vsemi grozotami vojske in vojne uničijo

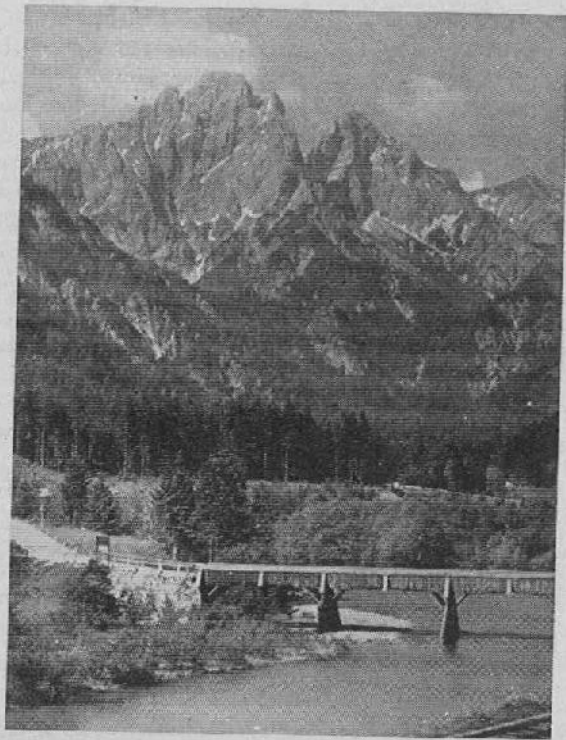
preprosto človeško srečo. Videli in slišali bomo ljudi, ki so kot vojaki in »strokovnjaki za jugovzhod« in posebej za južno Štajersko še pred dobrimi petimi leti hoteli delati z nami, kakor se otroci igrajo z mivko. Gremo v deželo, v kateri so tisoči naših ljudi doživeli najogabnejša ponižanja človeškega dostojanstva v arbeitsdinstu, v taboriščih in drugod. Iz te dežele je planila v svet smrtna obsodba našega naroda in ni ga na svetu človeka, ki bi mogel ta dejstva spremeniti, pa naj bi jih obračal, kakor koli bi hotel. »Napravite deželo zopet nemško«, Deutschland über alles, to je vršalo preko Karavank, preko Kobanskega in nosilo s seboj muke, trpljenje, ponižanje, boj na življenje in smrt. In zdaj gremo, da spoznamo to deželo v miru, ki ni niti še sklenjen. Na papirju smo še v vojnem stanju z njo. Mnogo jih je v njej, ki nam ne privoščijo mirnega dela, mnogo jih je, ki bi hoteli, da pride nad nas vsemogoče zlo. Saj tu žive mnogi begunci, organizirajo se špijonski centri, tu je vrsta organizacij, ki morda komaj čakajo na tako ali drugačno kazensko ekspedicijo proti naši domovini, pa naj jo že vodi soldateska iz enega ali drugega bloka.

A kljub temu gremo, da vidimo, kakšen je pokrajinski značaj te dežele, kako preživlja svoje veliko razočaranje, svoj nikdar pričakovani poraz, zasedbo, itd. Gremo tudi gledat, kako kljub napeti mednarodni situaciji, kljub bobneči propagandi svetovnih mogočnjakov živi, se bori in trpi tu svetli ideal človeške svobode.

Iz teh misli se ne moreš izmotati, ko prestopaš mejo v Podrožci. »Kakor se magnetnica zmerom zasuče v isto smer, tako se tudi naša duševnost ne more osvoboditi osnovnih problemov dobe, v kateri nam je usojeno živeti.« Ne vem, če je bil kdo med nami tak zanesen romantik, da je skušal v lepota avstrijskih gora najti le tiho, od vsega rešeno osamelost, da bi se v naročju divje gorske prirode, pozabljajoč na vse, osvežil in dvignil. Držalo je za vse: menjaj kraj, menjavaj pokrajino po mili volji, bistva razmer, v katerih živiš, ne spremeniš. To je bilo zunanje naše volje. In v tem smislu se je v resnici »razširil krog domovine« čez Karavanke.

Ko smo skozi goste štrene mlačnih nalivov gledali Rožci in Golici v hrbet, se je v naših srcih nekaj premaknilo. Saj smo vendar na Koroškem, v zibelki slovenstva, v deželi Gutsmana, Jarnika, Janežiča, v deželi, kjer se je še pred sto leti zavestno oblikovalo eno izmed slovenskih središč, Celovec. Rad bi bil v eno besedo, v eno misel strnil tisočletno bolečino, ki se je razbohotila v našem narodnem razvoju s koroškim problemom, toda kakor da ni časa za to. Potisnjeni v Prokrustovo posteljo brzovlaka gledamo macesnove hoste, žito v kupih, seno v ostrnicah in križih ter rožanske vasi. V Podrožci se nam prismeje naš znanec iz Ljubljane Martinjak. Koliko življenjske volje in vedrine je v njegovem rjavem, vročem licu, v njegovih košatih obrveh! Na svidenje, dragi naš koroški rojak, mi gremo v Beljak; z nami je že vodnik iz Gradca Hans Gsellmann. Zelo se je začudil, ker nismo imeli vozovnic do izstopne postaje. Začudil se je tudi kontrolni organ, ki ga je spremljal angleški okupacijski »berater«, ko smo mu na vprašanje, kam potujemo, morali odgovoriti: »Ne vemo, to vedo Avstrijci!«

Most čez Anišo v Gstat-
terbodnu. V ozadju
Reichenstein

Bilo nas je sram. Toda zdaj je že prepozno. Pomagati si nismo mogli več, niti nismo mogli nad nikomer stresti svoje jeze. V dobro voljo nas je spravil Joža, ki je v to godljo z najbolj zbrano resnobo podrobil staro reklo, da bog Kranjca ne zapusti, če le malo nemško zna.

V Beljaku smo čakali na zvezo proti Celovcu in Leobnu. Zvedeli smo za našo maršruto in se ji nismo nič kaj radi uklonili. Saj je terjala od nas nočno vožnjo čez Koroško na Štajersko. Mi pa bi bili radi pri dnevu obvozili Vrbsko jezero, pozdravili Celovec, Kepo, Stol, Obir. Tako smo nekoliko razočarani ogledovali lični Beljak. Nahrbtnike smo pustili na kolodvoru, z njimi pa tudi večerjo, kajti o kakem žepnem drobižu, o katerem nam je govoril Marjan v Ljubljani, ni bilo ne duha ne sluha. Lepa kmečka soba »Pri zlatem jagnjetu« je vabila s svojimi dobrotami, a bila je skoraj prazna, kot pripravljena za nas. Še hudič je lep, če ga imaš rad, smo zagodrnjali in načeli novo rundo ob deroči, do roba narasli Dravi, ki je s silno hitrico vršala skozi lepo koroško mesto. Ogledali smo si gotiko obch vidnejših cerkva, angleško zastavo na najboljšem mestnem hotelu in za tako majhno mesto kar živahno večerno življenje. Po lokalih je ubirala muzika znane šlagerje, plesalcev in drugih gostov pa nismo kaj prida opazili. Sem in tja je iz šume polctnih toalet zmotila naše uho hrvatska govorica, vse pa je tonilo v dolgočasni, obrabljeni

večerni razsvetljavi. Taka je torej tuja slava v večerni zarji, smo zaključili s pesnikom, na kar je Pavle Kemperle, nekdanji kamniški plezalec, fanatični junak iz Rzenika, sedaj vzgojitelj jezerjanskih plezalcev, posegel v svoj valutni trezor in posedli smo menda res »Pri zlatem jag-netu« na čašo piva, da Beljačanom ne odnesemo spanja. Poskusi, da bi pri prtljažniku vsaj odprli svoje oprtnike, so se vsi končali z neuspehom, kajti skupni prtljažni listek je zataknil za klobuk Hans in z njim odšel po svojih potih. In to je bilo navsezadnje spet dobro za valutno zalogo. Nikomur ni prišlo na misel, da bi si postregel z drugo rundo piva.

Joža (ta dan smo mu rekli Joscha, ker ga je tako nagovorila gospa dr. Krempelshuberjeva sredi beljaškega korza; njo je pred vojno vodil po svoji triglavski domačiji) Brojan, Kobler in Tomaža Freliha sin smo sedli za mizo in razpletel se je pogovor, ki ni bil prvi ne zadnji te vrste na našem potovanju. Tckel je o naši alpinistični mladini. Kakor tolikokrat zadnje čase drugod, je tudi tu izzvenel v jedrnato Koblarjevo ugotovitev:

»Preveč jim nudimo.«

»Kaj pa smo včasih imeli? Četrť kilograma težke kline smo si sami kovali.«

»Kdo pa je nam kaj pokazal? Kar si sam pogruntal, to si znal. Nobenih tečajev, nobenih taborov ni bilo, vsi so nas gledali kot nepotrebne norce in nas temu primerno podpirali,« je žolčno že drugič zaključil Kemperle.

Kimal je celo mladi Frelihov Janez, ne vem ali iz komodnosti ali pa zato, ker ga ti problemi ne pečejo. Mene hrup, ki se vzdiguje zadnje čase v naših alpinističnih odsekih, razburja predvsem zato, ker čutim, da je združen z mladinskim problemom na sploh. Ali je res vsa resnica o »položaju« v napačni vzgoji, ki smo jo pred štirimi leti zastavili kot edino veljavno v odsekih pač z namenom, da množimo vrste mladih socialističnih gornikov? Ali pa je krivda vsa v objektu oziroma subjektu te vzgoje? Ali res ne more biti nobenih drugih vzrokov za celo vrsto neljubih prikazni, ki jih nismo pričakovali? Ali nam res ni treba a priori niti pomisliti na delež svoje krivde? Ali ni čudno, da se danes v našem srednjem rodu in to ne samo alpinističnem, slišijo glasovi, da je mladina nehvaležna, da ne zna ceniti tega, kar se ji danes nudi? Od kod to? Treba bo pogledati resnici v obraz, brez ovinkov, brez olepšavanja. Eno pač drži mimo vseh drugih življenjskih pojavnosti v našem družbenem življenju, da na plodnih razorih življenja vskale, dozore in padajo pokolenja, zmerom znova pa jih spodraščajo novi rodovi, ki prve vzpodrivajo v stran. Vsak rod ima svoje naloge, svoja prizadevanja, svojo zavest in tega do neke mere zakonitega nasprotja med očeti in sinovi nas vzgoja v najbolj progresivnem smislu doslej še ni odrešila. Priznam, tak omahljiv odnos do lastne generacije bi utegnil voditi do tout comprendre c'est tout pardonner,* kar pa je izpodkopavanje vsakega vzgojnega sistema, zdi se

* vse razumeti pomeni, vse odpuščati.

Gesäuse-
Eingang
Pogled na Ge-
säuse od Plan-
spitze do
Festkogla

mi pa, da mimo vztrajnega iskanja vzrokov za položaj, nad katerim tarnamo, ne smemo in ne moremo iti.

Do rešitve in do sklepov seveda nismo prišli. Ta ali oni si je mislil pri tem: *videant consules!** in zmignil z rameni, češ kaj morem jaz zato. Zlepa, zgrda, taka je več ali manj vsaka dresura. Že, toda dresura še ni vzgoja. Pri vzgoji je treba računati z zavestjo doraščajočega človeka, ki ima čisto svoje posebne vzgibe in zakone. Le prevečkrat se zgodi, da jih ljudje, ki jih od mladih let loči desetletje ali dve, več ne razumejo, da se jih niti več ne spomnijo. In tako potem ni nič čudno, če očetje kar na lepem začutijo, da jim otroci in vnuki rastejo čez glavo.

Maršruta nas je čez noč potegnila na Štajersko. Nič nismo prisluhnili skrivnostnim glasovom potopljenih zvonov v Vrbskem jezeru in vsem drugim močm koroške zemlje, v katerih brni globoki, zmagoviti, neumrljivi glas naše zgodovine. Št. Vid, Unzmarkt, Judenburg, Knittelfeld. Te kraje smo prešli po zemljevidu. Leoben je še spal, ko smo izstopili, da počakamo na zvezo proti Selzthalu. V zelenje potopljena protestantska cerkev in mogočna montanistična visoka šola je dala komaj slutiti, da blizu nas hrope ena največjih avstrijskih industrij, ki je zvezana z enim od najstarejših rudarskih področij v Evropi okoli Eisenerza. Ulice so bile prazne, kljub temu pa smo ugotovili, da imajo tudi planinstvo razcepjeno po strankah — iz razglasnih desk. Iz širokogrudnosti, ki je lastna veselim ljudem, smo ustavili delavce, ki so se zgovorni v zgodnji uri vračali z veselice. In vino veritas. Vprašali so nas, kako je mogoče, da smo prišli v Avstrijo, saj bo Jugoslavija vsak čas napadena, če že ta trenutek ni. Res je, današnja *Die Wahrheit* je prinesla pod velikim naslovom uvodni članek o Titu, povzročitelju vojnega stanja na svetu. Članek se je končal približno takole: »Ukrotitev in kaznovanje beograjske klike je

* naj pazijo odgovorni!

stvar miru; samo na ta način je možno preprečiti delo imperialističnih vojnih hujskačev.« Nehote sem se spomnil na pisanje Göbellsovega lista *Das Reich* v predvojnih letih. Ob takem pisanju ni čudno, če so mehaniki iz Donawitza delali velike oči, ko so nas ogledovali, če smo še celi, če smo duh ali človek.

Na poti proti Selzthalu se nam je čudil invalid pri 30 letih, ki je zaverovano bral roman »Franz Josef, eine Tragödie in guten alten Zeiten.« In guten alten Zeiten! Kje so tisti časi zate, ubogi plavalasi enonožec, ki si tolažiš svojo nesrečo z miniaturnimi treh železnih križev na listrastem površniku? Ali morda tisti, ko si ob zvokih koračnic in bojnih davorij nesel svojo zdravo kožo naprodaj za megalomanske načrte poblaznelega vodje? Zdaj čitaš roman o Francu Jožefu, kadiš pipo in prav dobro se ti vidi, da celo pri tem poslu pogrešaš nogo. Kaj vse je v tem človeku umrlo! Zoprni so mu celo rojaki, štajerski kmetjé, ki se vsipajo v vagon. Roman, ki ga bere, vidiš v vsaki kolodvorski knjigarni. Kaj bi se ne čudil invaziji Jugoslovanov!

Zdaj nismo več daleč od našega cilja. Iz Selzthala zavijemo po dolini Anize v Gesäuse in se ustavimo v Gstatterbodnu, glavnem izhodišču za vse ture v Gesäuse. Lepa, mikavna pot je utonila v deževni noči v sajastih vagonih. Kaj vse pripoveduje dolgočasni Otto Hartman o prirodnih, zgodovinskih in zemljepisnih posebnostih od Ziljske doline do Eisenerza. Le kdaj je vse to videl in preiskal! Časa je imel verjetno res več, kot nas eden, saj se blesti pred njegovim imenom očarljivi »von«. Toda saj je že prebrati njegovih 1600 strani o lepotah visokih gorstev dovolj zamudno delo. Pozabiti je treba na vse to, urediti prtljago in začeti teden našega gorniškega življenja. Dan se je ubrisal in v zraku je polno veselih upov in radostnega pričakovanja. Stene Gesäuse se blešče v odsevih opoldanskega sonca, izza Sparafelda pa se napihujejo grmade zlatih oblakov. Mali Buchstein se je opasal s tanko meglico, ki ga napravlja še višjega, še bolj vabljivega. Kakor da bi hodili po domači zemlji, smo pod Stanetovim vodstvom usmerili pot proti Haindlkaru.

Julijsko sonce, strma steza, ki je s Haindlkarskega mostu in Gesäuse ceste zavila v sušično borovje in nizko bukovje, ki se je upiralo v hudo-urniškem grušču, pa tudi neusmiljeni oprtniki so nas ožemali, ko smo po razdrti grapi z zatajeno vznemirjenostjo prodirali v osrčje gorske skupine Hochtora. V ušesih mi je zvenela bučna štajerska himna »Hoch vom Dachstein an, wo der Adler haust, bis ins Wendeland am Bett der Sann.« Kdo jo je spočel v vsej njeni politični surovosti že davno prej, preden je južnonemški šovinizem ščuval proti našim pravicam na Koroškem? Nemška pesem, ki vpleta zibelko Savinje, Okrešelj, ki je en sam v vseh Alpah, mi je okrepila občutek tujine. Prijazni sprejem, ki so nam ga priredili planinski funkcionarji iz Admonta in Gradca, nagovor admontskega sportnega voditelja v duhu alpinističnega internacionalizma, domačnost oskrbnika v Haindlkarski koči in zraven mogočno, uro vzpona oddaljeno trdnjavsko obzidje Hochtora je prilivalo v hladno občutje vznemirjenosti, vročično zanimanje in morda nekam naivno vero v dovršenost in zaključče-

nost naše alpinistične stvari. Zdelo se nam je, da bomo tu kot ljubitelji gora izpolnili sožitje z gorami pa tudi z ljudmi, ki nas obdajajo. To se sicer ni čisto tako zgodilo. Kako bi mogel z ljudmi, ki si jih prvič videl in ki te njih duševna vsebina mika, živeti v nekem popolnoma nevtralnem ozračju! Koliko svojih nepozabnih sestavin bi izgubilo sleherno potovanje, če ne bi z ljudmi izmenjal misli o vsem mogočem, kar ravna naše življenje, kar je naše življenje ravnalo in tudi o tem, kar ga bo. So trenutki, ko čuti človek potrebo, da se v gorah pogovori o najintimnejši bolečini in radosti.

Tako smo ógledi prvi dan, v nedeljo, izpolnili ne samo z gledanjem na zemljevid, na vrhove in v stene, marveč tudi z vsemi mogočimi razgovori. Ponosne hladnosti ali neotesane brezčutnosti, ohole brezdušnosti, ki smo jó pričakovali iz različnih razlogov — ne samo pod vtisom literature — nismo opazili. Alpinizem res utegne združevati narode in ljudstva, če združuje ljudi. Je torej res nekaj, kar po vsej pravici spada k evropski in svetovni kulturi. Pri tem je zanimivo, da jih pod napačnim vodstvom, na primer, kakor se je to zgodilo pod fašisti, lahko tudi razdružuje in meče v žareče žrelo sovraštva.

Tu smo v območju ene najbolj znanih, alpinistično najbolj obdelanih, najbolj slavnih gorskih skupin. Opisovati gorska pota je težko že zaradi tega, ker se še vedno pričkamo in premišljujemo o vsebini gorništvu. Zato se tudi alpinistična literatura lovi od suhega tehničnega opisa, do zasipanja z nadrobnimi poročili o posameznih mestih v smeri in turi in o vseh mogočih in nemogočih doživetjih. Brez dvoma je poslednje bolj prav, če res drži, kar se pri nas stanovitno trdi, da je alpinizem kulturna zadeva. Saj nas gore navdušujejo na popolnoma drugačen način kakor kateri drugi šport. Bilo je leta 1933, ko sva z Janezom Gregorinom v začetku februarja preždeli viharo noč v Klinu. Bila je dolga zimska noč, metež in negotovost sta jo še podaljšala. Minila je nama večji del v pogovorih o romanu iz športnega življenja, ki ga je imel v načrtu Gregorin. Žal nam je lahko vsem, ki smo Janeza poznali, da nismo ohranili osnutka tega romana, saj smo vsi s slastjo brali njegova bistra, duhovita poročila o najbolj zakotnih tekmah. Morda bi bil Janez izvrtal iz nogometa, kar je na svojski način dobil v gorah. Morda, a težko verjamem. Gore za marsikoga predstavljajo znaten del življenjske vsebine, pišejo se knjige o gorništvu kot življenjski obliki in svetovnem nazoru, cele množice uživajo na nedopovedljiv, nikdar prazen in dolgočasen način, ko se dejansko potapljaajo v skrivnosti gorskega sveta, v to prečudno neskončnost skalovja in pečevja. Nerazumljivo bi bilo, če bi ljudje pri vsem tem ne čutili potrebe, da premislijo, odkod to uživanje, v čem je vir tega navdušenja.

Tudi o tem smo izmenjali misli in poglede, potem pa smo v gostem mraku pri mizah za kočo naredili načrt za prihodnji dan.

Gorska skupina Hochtor je del Gesäusa, ki se začneja pri Himbeerstnu in Haindlmauru in se od tu štiri ure hoda do 20 km vleče na obeh straneh Aniže na vzhodu do Hieflaua. Aniža si je s težavo priborila pretok skozi ozko globoko dolino z izredno strmim padcem. Tu je sijajno področje za

največje mojstre kajaškega športa. Pravijo, da jih je zelo malo doslej premagalo izredno težko brzico streljaj daleč od Gstatterbodna. Zaradi šumenja in bučanja Anize je po ljudski etimologiji gorska skupina dobila tudi svoje ime (sausen = šumeti, bučati).

Naša alpinistična odprava se je za prvi dan odločila za lažje ture, deloma po Hansovem nasvetu, deloma pod vtisom opisov v vodiču, deloma pa pod vtisom ogledovanja z velikim artilerijskim daljnogledom. Večina je odšla v centralni del ostenja, v smeri tretje in četrte stopnje na obeh straneh Haindlkarskega stolpa. Tako smo prvi dan obdelali tri klasične smeri in dobili prve izkušnje. Jezeršek pa je v družbi z nemško navezo (Schlachter, Berghofer) preplezal znamenito Rosskuppe.

Hees in Pichl, ki sta za ta del Severno apneniških Alp izdala alpinistični vodnik, štejeta Gesäuse med najzanimivejše in alpinistično najzahtevnejše preddele Alp. Ture četrte, pete in šeste stopnje v tem predelu spadajo med najtežje v Alpah. Pravita, da niso nič lažje kot Zinne, stolpi Vajolett in Fünffingerspitze. Od človeka terjajo ne samo tehniko, marveč tudi vztrajnost. Značilna je izredna relativna višinska razlika, ki daje Gesäuseu videz in značaj visokega gorstva, čeprav je absolutna višina najvišje kote komaj nekaj metrov višja od naše Ojstrice.

Da imata Hess in Pichl vsaj deloma prav, smo preizkusili že 17. julija tudi v Zimmer-Jahnovi smeri, kjer nas je bilo največ, morebiti zato, ker imata ta dva plezalca najpopularnejšo smer v Triglavski severni steni. Ko smo jo ogledovali skozi Zeissov daljnogled, se nam je zdela ravno pravšnja, posebno za tiste, ki smo za Gesäuse opravljali kondicijski trening na različnih delovnih mestih. Res nam ni dala posebnega opravka; v treh urah smo bili čez in prav radi smo pritrjevali Čopu, ki pravi, da preden skale ne pošlataš, ne moreš reči, kakšna je.

Po razritem koritu nad Haindlkarom smo v slabi uri pristopili v lahek, drnast svet in po njem križem kražem čez žlebove, žlebiče in zaprodene

Z Gesäuse-cest
Skupina
Reichenstein.

plati nenavezani prišli pod strm, izrazit kamin, ki pomeni šele dejanski vstop, čeprav smo dosegli že lepo višino. Po kaminu smo navezani prišli na gladke izprane plati, s trdnimi, skromnimi oprimki in stopi. Nad seboj smo v kočljivem položaju gledali prvo navezo v ključnem mestu te smeri in slišali govoriti Slavca iz Kranja o resničnem užitku, ki ga taka mesta nudijo plezalcu. Drug za drugim smo se potem splazili preko tiste nekoliko prevesne prečnice. Nekateri so jo delali bolj na rokah, čeprav to ni bilo potrebno. Kdor je tisto mesto premislil — in Joža je bil prvi — ne da bi se mu zaradi gledalcev mudilo k jurišu, je lahko prav varno na rokah in na nogah zmogel to v resnici lepo mesto. Nad to prečnico se stena še za dolžino vrvi trmasto pne in prepada nad prvo klasično smerjo v Hochtoru, smer, ki sta jo v okovankah naredila konec prejšnjega stoletja Maischperger in Pfannl. Kmalu nato pa se stena položi. Nasmehnejo se ti blazinice gorskih trav, mahov in šopki cvetlic na belem apnenem svetu. Po grebenu sta s Haindlkarskega stolpa razpložena prispela Jenovšek in Šavelj in tako smo se po lahko pridobljenem uspehu zbrali na vrhu Hochtora. Tu stoji znamenje z naslednjim napisom:

»Hier ist Freiheit — ewige Pracht —
teure Kameradschaft hält Wacht.«

Da, tu je svoboda, omejena od nespremenljivih zakonov skale, vremena in človeških sposobnosti. Tu je večna lepota, nekaj, kar bo vse robove za nami, kakor nas, vabilo na strme vrhe po težjih in lažjih pristopih. In tu je in tu bi zmerom moralo biti na straži zvesto tovarištvo, nekaj, kar je, kar mora biti v jedru družabnega sožitja, če je jedro zdravo in kleno. Lep napis, ki pa ga lahko razumeš tudi popolnoma drugače: svoboda človeške zveri, ki ne prizna nad seboj nobene prirodne in družbene zakonitosti, večna lepota, ki je pristopna le za izbrance, ki si med seboj podajajo roke, ne priznavajoč nikogar izven svojega sklenjenega kroga. Mi smo si izbrali prvo razlago in dovolj lepih zgledov imamo v zgodovini našega gorništvja, da jih lahko s ponosom množimo, izobčamo pa iz naše srede tiste, ki tega temeljnega načela v praksi ne priznavajo.

Bil je prelep dan. Zamaglena obzorja proti Dachsteinu, Totengebirgu in proti Turam so kazala na dolgo lepo vreme. Medleli smo v prijetnem vetru in se izgubljali v širnem horizontu, razgrinjaje zemljevide. Hans in Slavce sta odhitela naprej, da vstopita ponovno v težjo smer v severni steni Rosskuppe, mi pa smo uživali, kakor da je ture že davno konec. Jožu se je zdelo primerno, da je pripomnil: »Pa še poribali so steno nalašč za nas.« V skalnih rakah in skledah se je posebno v plateg še odtekala in se parila dežnica nedeljskega naliva.

Na levem bregu Aniže je v popoldanskem soncu žarel Veliki in Mali Buchstein. Veliki je kljub precejšnji višini neizrazit velikan, Mali pa nas s svojim drznim trikotnim obrazom spominja na naš Špik. Od vseh strani ga oklepajo strme razorane stene; vidi se, da so precej krušljive, kakor da so se s kaminastih, gotsko grajenih reber sesuli vsi mali stolpiči in

ornamenti. Nad dolino Johnsbacha se odražajo konture kristala Reichensteinstock, najlepše gore Ennstalskih Alp. Za Haindlkarturmom pa se dviga izraziti Ödstein, od tu prav nič posebnega.

V primeri s Hochtorom in Reichensteinom je masiv Hallermauern in Kaiserschild (Fölzgruppe), ki tvori sicer slikovito ozadje admontske pokrajine, zelo pohleven, tako da si ga je le malokateri zapomnil. Isto velja za Tieflimauern, ki spušča svoje drzne grape zapadno od Malega Buchsteina. Iz njega se razrašča zeleni Tamischbachturm, edina gora v Gesäuse s pohlevnejšo gradnjo, od vseh strani lahko dostopna. V čem se to vsemu alpinističnemu svetu znano gorovje razlikuje od naših gora? Priznati smo jim morali veličastno lepoto, a ko smo v duhu videli tam daleč na jugu naše vršace, nam je postalo jasno, da jih naše prekašajo s svojo jasno izraženo individualnostjo.

Po izdatnem počitku smo se odpravili z vrha proti našemu izhodišču. Vsi smo pričakovali zložno pot, po kateri bomo v dobri uri zdrknili na višino 1000 m, kjer stoji Haindlkarhütte in postojanka gorske reševalne službe. Toda nič od tega. Sestopali smo po razdrapanem, zaprodnem grebenu, po gladkih policah, preko skokov in travnatih vesin kakih 400 m, da smo prišli na teme znamenitega Dachla. Smrč sestopa čez Dachel in Rosskuppe se ocenjuje z drugo in tretjo težavnostno stopnjo, je nezavarovana in zaznamovana do Peterscharte le z možici. Tudi nadelana, a nezavarovana Peternpfad, ki pripelje mimo severne stene Rosskuppe na Peterscharte je v Hessu ocenjena z drugo stopnjo. Toda do Peterscharte je z Dachla še daleč. Strešica je res edinstvena, njeno slame kakih dve sto metrov dolgo, njeni špirovci z blagim nagibom, kakor pri tirolskih kmečkih hišah pa kakih 50 m. Vsa je v škrapah in razpokah, ki jih je izstrušila odtekajoča deževnica in snežnica. Naši gumijasti podplati so se tu imcnitno obnesli, edini Brojanov Janez bi bil tu lahko potihem robantil nad svojim specialnim jeklenim okovjem, če ne bi bil tako blagega značaja. Ubrati je moral čisto svojo pot čez streho.

»Na ledenikih bom pa jaz hodil brez derez, nikar mi teh ovinkov preveč ne privoščite!« To je bilo vse.

Ko smo se spustili z Dachla, smo na travnatem sedlu opazovali navezo v razu Rosskuppe, ki je preko težjih mest hitro ubirala zračno pot proti vrhu. Nato smo si ogledali Todesverschneidung med Dachlom in Rosskuppe. Tako ljubeznivo, vzpodbudno ime sta ji dala prva plezalca. Doživela je menda samo eno ponovitev. To je 500 m visoka zajeda v rjavi in rdečkasti skali, ki že sama na sebi od daleč odbija. Ves čas ni nobene razčlembe, vse je ena sama borba s klini, zankami in drugimi tehničnimi prijemi ves čas v absolutni izpostavljenosti. Ne dosti drugačno podobo je kazal zgornji del smeri v Dachlu, ki jo je predzadnji dan s Schlachterjem preprezal Dane Škerl. Dachel prepada na sever kakih 300 m v navpični, gladki steni z enim samim tveganim prehodom. Kakor odurna, ogromna, slabo pleskana kamenita stavba brez slemena, s streho samo na eno stran, tak je Dachel s severa. Ni čudno, če uživa pri avstrijskih plezalcih tak sloves.

Gesäuse s Haindlkarskega mostu; skupina Hochtor.

Z grebena Rossskuppe smo se spustili na Peterscharte. 200 m pod nami se je bliskalo zrcalce planinskega jezera, ki zbira svojo bistro vodico s Planspitze, z Jahrlingmauern in Gschuhmauern, s Zinödla in Ensecka. Sonce je stalo še visoko, pred nami smo imeli samo še Peternpfad. Ime je dobila po divjem lovcu, ki so ga na divjem lovu zalotili lovski čuvaji v Haindlkaru ter ga pregnali proti neprehodnim stenam. Sledili so ga do vstopa v ostenje Rossskuppe, tu pa jim je za zapadnim obnožjem severnega ostenja Planspitze nenadoma izginil izpred oči in našel svojo pravico v divjem prehodu čez pragove in drni na plečetu, s katerim se Planspitze naslanja na Rossskuppe. Čop je rekel, da ima te poti dovolj za vse življenje, a besedo je snedel po treh dneh, ko je peljal dva člana naše odprave po Zimmer-Jahnovi smeri. Presenetila nas je izglajena pečina. Kaže, da je obiskovalcev mnogo, čeprav pot ni zavarovana, predstavlja pa vsekakor zanimivejšo smer k Hesshütte na južni strani Hochtora kakor pa Wasserfallweg iz Gstatterbodna vzhodno od Planspitze.

Na Peterscharte smo torej imeli več kot dovolj razloga, da spet posedimo. Pokramljali smo z nekim turistom, starejšim možakom, ki je popeljal svojega 14-letnega sinka po nadelanih poteh. Pozna Slovenijo, ker je pred vojno montiral v Slovenski Bistrici. Pokazal nam je dvanajst žigov, ki mu dovoljujejo gibanje v vseh štirih conah, angleški, ameriški, francoski in ruski. Ko smo ga povprašali o teh conah, se mu je razvezal jezik in predstavil nam jih je s pravo ljudsko modrostjo. Avstrija res preživlja okupacijo posebne sorte. Na prvi pogled vlada v njej »hladovina«, posebno če jo primerjamo z zasedbenim režimom v

Nemčiji, v Berlinu ali celo na Koreji. Tu je v glavnem še vse tako kot leta 1945. Avstrijci radi poudarjajo, posebno mlajši, ki preživljajo moralnega mačka zaradi strašnega propada nacistov, da je okupacija samo še na papirju. V isti sapi pa trdijo, da vsi štirje okupatorji delajo z najrazličnejšimi metodami eno in isto: molzejo, molzejo, kjer in kolikor se le da. Dovoljene so sicer tri stranke, dve levi in ena desna, ki nosi zveneče ime ljudska. Monarh, ki nam je to razlagal, je bil socialist. Ta stranka je bila 1934 prepovedana, okupacijska oblast pa jo je spet dovolila, kakor tudi KPA. Prvotno so bile vse tri stranke na vladi po paritetnem principu, danes pa je oblast v rokah tistih ljudi, ki so odgovorni za klerofašistično diktaturo malega Dolfussa in za pripravo Anschlusa. Spričo oportunističnega značaja avstrijskih socialdemokratov še iz časa Bauerja in dr. Rennerja, ki so ga leta 1945 postavili na vlado Rusi, to tudi ni nič posebnega in drugega človek ne bi mogel pričakovati.

»Das alles ist eine Komödie, doch eine grausame,« je zamahnil z roko simpatični klepetavi popotnik, ki je govoril s celim obrazom in z vsem telesom.

Kaj pa naj drugega reče! Na Schwarzenbergplatzu plapolajo še vedno vse štiri zastave bivših vojnih zaveznikov, ki se davijo na Koreji in se zmerjajo v OZN ter si izmišljajo pri vsakem zasedanju nova pravila mednarodne kurtoazije, držoč za hrbtom atomsko bombo, pa si menda ne upajo začeti. V jeepih se še vozijo skupaj ruski, ameriški, angleški in francoski vojaki in se vsaj na videz sporazumevajo povsod, tudi na promenadi in v zabaviščih. Avstrijski ponos krvavi, najdenišnice in srotišnice pa se polnijo s sadovi okupacije.

»Pa saj imate v vladi menda šest socialistov?«

Da, to drži, a podjetje je skoz in skoz kapitalistično, saj je sedem ministrov iz ljudske stranke, ki vodi kapitalistično politiko na plečih delovnega ljudstva. To se je lahko videlo, če prej ne, ob valutni reformi in regulaciji cen.

»Zdaj delate menda že četrto stranko? Nacisti se zbirajo?«

Tudi to je res. Neki Herbert Kraus vodi stranko neodvisnih. Ljudsko imenujejo ameriško, socialistična se naslanja na angleške laburiste, KPA na Ruse, v rešnici pa komandirajo »zavezniki«, čeprav imajo po kontrolnem mehanizmu samo pravico do veta. Toda če se pri vetu ne sporazumejo, jim ostane še vedno policija in vojaška sodišča, elementi eksekutiv, ki se jih vsi pridno poslužujejo. Mikalo nas je vedeti, kako gleda na sovjetsko cono. Bolelo ga je pred vsem kontroliranje in reguliranje vsega blagovnega prometa, tudi najdrobnejšega.

»Dolgočasno, dolgočasno!«

Rusi obvladajo vso podjetja in predvsem vso avstrijsko proizvodnjo nafte. V Weltpresse smo čitali prejšnji dan, da sovjetski organi terjajo nov, natančen popis vseh strojev, tudi najmanjših, ker je bilo baje pri prvem popisu preveč utajenih. Isti list, ki predstavlja britansko infor-

mativno službo, je brez pripombe prinesel novico o povečani kontroli v radijskih postajah in povečanju ruskega programa na dve uri dnevno.

Tako smo na žametni planinski travi, ki se jo z njo igrala mila sapica poznega popoldneva, pogledali za zastor politike, ki jo delajo veliki štirje z Avstrijo. Pred očmi se mi je zavrtel film predvojne avstrijske zgodovine, kolikor sem jo lahko zasledoval, z njenim Heimwehrom, s krščanskim socializmom in nacizmom, z vsem fevdalnim gnojem, ki ga je medvojna versajska Avstrija podedovala od črnožoltga cesarstva; nato njen posebni položaj, ki je bil določen s Teheranom, z Jalto, s Potsdamom, z Moskvo, zmerom znova pa so mi vstajale pred očmi podobe iz hitlerjevske Avstrije. Kje je zdaj delavski razred in njegovo gibanje? Na koga naj se opre in kdo naj ga vodi? Bivši SS oficir ustanavlja svojo frakcijo neodvisnih, »nacionalno ligo«, in izjavlja, da je za sporazum z vzhodom. Ni čudno, če KPA izgublja glasove, župane in poslanska mesta. Kaj vse se je spremenilo na tem vročem vozlišču Evrope v 20 letih! Meje so ostale. Kaj bo zabeležila zgodovina kot najpomembnejše za razvoj človeštva znotraj teh predvojnih meja? Kako se je Avstrija, o kateri so včasih deklamirali lepo zveneči pentameter »bella gerant alii, tu felix Austria nube«,* vključila v silovito spremembo družbenih pojmov in navad, ki smo jo v 20 letih morali doživeti in jo še doživljamo? Kako se danes vključuje? Ali v njej res ni nobenih polnokrvnih ljudi, ki bi lahko pogledali na razvoj z obččloveškega vidika, ne samo z osebnega, to je avstrijskega, da se izpolni tisti lepi pentameter? Ali je res izgubila orientacijo na velike cilje in je vsa njena politika v prošnjah na kontrolni svet za olajšanje okupacijskega režima? Ali se res zadovoljuje s čitanjem raznih Bauernblätter, v katerih se ponatiskuje odgovor katoliške cerkve na socialno vrašanje, kjer se ponatiskujejo Karl May in razni hintertreppenromani? Ali je res vsa politična modrost v tem, da se grize od nevoščljivosti, ker se je Italija bolje znašla v Marshallovem planu? Koliko vprašanj za to prelepo okolje, ki v človeku vzbuja čustveni vnos! Pustimo zgodovino, pustimo težka vprašanja, še nekaj dni, pa se bomo na navadni nadmorski višini spet razburjali zaradi njih. Navzdol po Petermpfadu, ki je nekoč ohranila svobodo in življenje samotarju, k našim dvem kočam v Haindlkaru. Tu bomo zaključili dan s pogovorom o današnjih turah, z malinovcem in nazadnje z dobrotnim snom na trdih pogradih.

Preden pa smo prišli do tega, smo nekateri prebili dokaj razburljiv dogodek kot opazovalci, Saša pa kot glavni igralec.

Severnozapadna stena Rossskuppe ima po Hessu smer zgornje pete stopnje. V prvih popoldanskih urah sta s »cimerjanko« v nogah vanjo vstopila Gsellmann in Saša. Ko smo se spuščali po Petermpfadu, smo pri prvem vodnem curku posedeli, da ju opazujemo. Pridružila sta se nama še Avstrijca Karl Prein in Gretl Premrou, simpatično dekle, ki se uči za medicinsko sestro, a da ima slovensko ime, nikakor noče pri-

* Drugi naj se vojskujejo, ti, Avstrija srečna, svatuj!

znati. Raje išče svojo korenino nekje na Norveškem ali Švedskem! Gledamo 700 m navpične stene, ki jo iz 100 m bližine lahko pregledaš od vstopnih krušljivih kaminov pa do odurnih, temnosivih plošč v srednjem delu in do lažjega, a še vedno drzno izpostavljenega zgornjega dela stene. Hans in Saša telovadita pravkar v ključnem mestu v smeri. Tu so strme plati, z redkimi, malimi oprimki, pretrgane z zahtevnimi previski in zajetnim previsom. Hans je s svojimi dolgimi, lahкими okončinami kakor suha južina zlahka prekobil vso tvegano dolžino vrvi; skoro smo mu zavidali sijajno kondicijo in telesno zmogljivost, posebno ko smo videli Sašo, kako se je obiral, prestopal in omahoval zdaj levo zdaj desno na najtežjem mestu. Nikdo ni mislil, da bi utegnil odleteti, čeprav smo po nekem čudežnem fluidu doumeli, da mu trda prede. V ta fluid so se pomešali kratki, odsekani vzkliki sicer zelo molččega Hansa. Trenutek je bil napet. Naš človek v steni, edini od mlajših, ki ni bil na sistematičnem treningu; dva dni se je že kazal najbolj prizadevnega, kakor da hoče odnesti iz Avstrije največ izkustev in izkušenj. Gsellmanna je nagovoril, da ga je vzel s seboj, da se preizkusi za težja dejanja. Kaj če v tej peti stopnji odpove? Če odpove danes, prvi dan, kot slab omen za celo odpravo? Napeto smo strmeli v tisto mesto in živo občutili nihanje vrvi med Hansom in Slavcem. Nismo še domislili do kraja, že ga je zasukalo visoko gori nad nami in ga odneslo nekaj metrov povprek. Obvisel je brez glasu, a takoj naslednji trenutek že iskal rešitve iz več kot nerodnega položaja. Sestopil je na izhodiščno mesto in čutili smo, kako je lovil notranje ravnovesje, kakor da bi tik nas globoko segal po sapo.

»Če bi se meni to zgodilo, dve leti ne grem plezat« je mirno pripomnil Karl. »Izgubil bi zaupanje vase, ki je pri plezanju neobhodno potrebno.«

Mi smo molčali in trlo nas je. Kaj če ga smola zlomi? Če bo treba pomoči? Nič bolj nerodnega si nismo mogli misliti. Karl se Hansu že ponuja. Plezal je Civetto, 1000 m visoko steno sam, sam je bil v severni steni Zinne in se tu pripravlja za odhod v francoske Alpe. Sijajen dečko 21 let, član »Naturfreunde«.

Ko smo videli, da Slavec spet pleza in da se bo izmazal, smo si privezali dušo z žolčnim razgovorom o nekaterih pojavih v našem najmlajšem alpinizmu. Mladim odleteti ni nič. Kakor da to spada k stvari, kakor da ni neke zlate srede med drznostjo in previdnostjo in ki bi jo lahko imenovali pogum. Uspeh za vsako ceno, brez kompromisa! Kako se to klavrno sliši, posebno če primerjamo nekaj zares klasičnih nesreč, ki so se zadnje čase zgodile po brezkompromisnih receptih. Nekaj, kar nas je bodlo v tem pogledu tudi tu: Karl se ni ganil izpod vstopa v Rosskuppe, dokler se Hans s Sašo ni izmotal iz zadrege. Deset Sašinih tovarišev pa je ne glede na položaj odbežljalo po grušču na malico, ne da bi jih mikala dogodivščina, vredna pogleda, tudi če bi šla mimo nas

brez vsake motnje. Stane se je pridušal ali kaj! Nima smisla, jeziti se. Saj mi tega ne moremo razumeti. Treba je za vsako ceno dejanj, čeprav pade nanje klavrna senca. Alpinizem kakor vse drugo napreduje samo z dejanji. In vse človeštvo. Nismo prišli reprezentirat z idejo, z mislijo, z moralno teorijo, marveč z dejanji, in to s čim več in s čim večjimi dejanji. Nekaj donkihotskega je v tem hlastanju po dejanjih. Hamletova miselnost odbija mladega človeka in nikoli ne more razumeti njegove misli.

Senca dogodka v Rosskuppe je legla na nas in s to sencno na duši smo ob šumenju Haindlkarske bistrice zaspali.

Naslednji dan je nad Anizo vrela proti vrhovom gosta, mlačna megla, da se združi z mračno oblačno gmoto, ki je kakor mora visela na severu. Zarja je že planila izza Tamischbachturma, a ne za dolgo. Zatenila je za meglo, kazalo je na dež. Da dneva ne bi izgubili, smo brez opreme stopili do Gstaterbodna in nato do kočice na slemenu pod Velikim Buchsteinom; nekateri jo imenujejo Buchsteinhütte, starejše ime pa je St. Pöltner Naturfreunde hütte.

(Se nadaljuje).

Branko Zemljich:

GORNJESAVINJSKI SPLAVARJI

Nad štiri dolga leta so pogrešali Celjani pestro sliko, ki so jim jo nudili pred vojno, deloma pa še tudi med okupacijo številni splavi, ki so brzeli po narasli Savinji od zgodnje pomladi v pozno jesen. Spremljali so jih s skoraj zavidnimi očmi skozi mesto, kopalci pa so jih v poletnem času obsuli in se trumoma vsipali nanje ter se po nekaj sto metrih kot žabe zopet poganjali v vodo. Še bolj pa so to vožnjo pogrešali gornjesavinjski splavarji sami. In to iz dveh razlogov: usahnil je vir dohodkov, ki je bil stalen in je preživljal celo gornjo Savinjsko dolino tako, da je živela v zares pravem blagostanju. Saj je redkokje znal delovni človek tako ekonomično uporabiti dnevni zaslužek kot ravno Gornjesavinjčan. Nič tiste prešerne in ošabne samopašnosti, ki te je neprijetno zadela in navdala s prezirom, ko si opažal ondi, kjer so si v letih dobre konjunktore — po prvi svetovni vojni zlasti — zažigali cigarete z »jurji«! — Tega gornjesavinjski drvar »olcer«, plavec in splavar ni poznal! Zato pa tudi našteješ v celem nekdanjem gornjegrajskem — danes šoštanjskem — okraju od Mozirja pa do Nove Štife po Zadretji in do Solčave ob Savinji vsega komaj kakih deset, dvanajst »ofarjev«, gostačev. Vse drugo so, razen kmetov, četudi le samo kočarji brez pomembnejšega zemljišča, vendarle lastniki prav ličnih, snažnih in prikupnih zidanih hišic. Revščina je bila domala nepoznana, da vprav prezirana; saj je mogla pričati delomrznjo prav redkih posameznikov. Kolikor pa je bilo neboljencev, ki so bodisi zaradi bolezni ali kakršne

Splav vežejo na vezi

Foto Brejc

koli druge, toda ne lastne krivde, bili v težjem življenjskem položaju, pa so jim drugi brezizjemno lajšali njihov socialni položaj.

Drugi razlog, zaradi katerega pogrešamo splavarstvo, pa je prirodno-psihološkega značaja: brez splavarjenja je Gornjesavinjčan riba brez vode. Le v »flosariji« se je izživljal že dolga stoletja ter mu je to prešlo ne le v tradicijo, marveč že v kri in meso. Zato je tudi vzplamenel visok zubelj sproščanja ob novih ukrepih naših oblasti, ki so odredile cenejši prevoz ogromnih količin lesa po vodi.

Če hočemo zajeti bistvo splavarjenja v vseh fazah, je treba, da ga razčlenimo predvsem v dva glavna dela: v pripravo materiala in v stvarno splavarjenje vse od rojstva splava pa do predaje na odkupnem mestu. Marsikdo verjetno ne bo z zanimanjem spremljal vseh početnih priprav, ki jih hočem tu opisati. Saj je današnji način sečnje in spravila lesa do žag, duhu in potrebam planskega gospodarstva primeren, že iz dnevnega časopisja dodobra prikazan. Vendar se mi zdi, da bi bilo napak, če bi brezbrizno pozabili bistvo nekdanjega dela v tem kotu naše domovine, ki je vtisnila tamkajšnjemu življu posoben, morda edinstven pečat značaja Gornjesavinjčana; ločil jih je v štiri značilne, med sabo dopolnjujoče se skupine.

Najmanjšo skupino so tvorili drvarji-sekači. Bili so to mnogokrat le posamezniki, potem pa tudi dvojice, včasih pa — to pa zlasti le v velikih graščinskih, škofovih gozdovih — skupine po štiri do šest, že redkeje po osem mož.

V ponedeljek zgodaj zjutraj, še v trdi temi si je oprtal drvar z moko, krompirjem in zabelo obložen koš in jo mahnil v eno, dve ali celo tri ure oddaljeno »planino« na celotedensko sečnjo (»olcverh«), od koder se je vračal šele v soboto proti večeru s praznim košem, a na rami z večjo ali manjšo »sušico« za drva. Koš vendar ni bil čisto prazen. Vrhu praznih vrečic so ležali konjički in kravice, ki jih je očka med kuhanjem večerje izrezljal iz borove skorje za svoje malčke.

Z večšim pogledom se ustavi pred zaznamovano smreko, ji bežno preleti obseg in dolžino in hkrati določi smer, v katero jo naj položi, da bo čim manj škode na podrasti in obsojenki sami. V pravem trenutku spretno odskoči v položnem terenu navzgor, nikdar na stran; zato so tudi nesreče pri tem opravilu skoro izključene. Ne pomnim, da bi se pri podiranju sploh kdo kdaj smrtno ponesrečil, kar pa se je pri spravilu rado dogodilo.

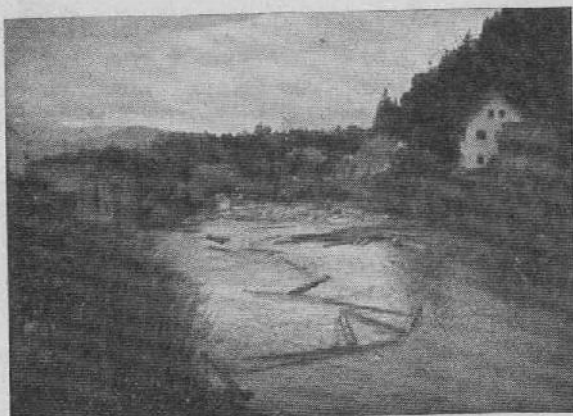
Kot bi imel opravka z živim stvarom, človekom samim, tako ljubkuje ves gozd. Ves je čustven in preden dvigne sekuro v zamah, se ji — smreki — opraviči: »Je že tako! Kar mora biti, pač mora biti. Križ božji!« — Ko leži že na tleh in je že prestalo njeno življenje, jo še objame z žalnim pogledom, potem pa ji odbije veje in odseče vrh, odmeri štirimetrske dolžine in če je sam, preseče v platanice; če pa ima pomagaja, jo pa razžagata; obeli (olupi) in vseka v vsako gospodarjev znak. Če se mu je ostromila, t. j. z vejami zapela v sosedo, ki je ne misli izlepa spustiti iz svoje zaščite, jo nežno pograja: »E, sirota! Kaj se le braniš!« —

Kletve in hudičevanja ti ljudje ne poznajo. »Buzarona! Salabolt! Ja, prenikdar! J, bohnasvar!« Če se hoče pa malce pošaliti, pa »Šenta! in beštja!« To je vse njihovo grdenje in pridušanje. Moj ded je imel navado hudovanja: »O, prebérđiga!« ali, če je bilo huje: »Pri moj detev!« — Nikoli si nisem bil prav na jasnem, ali je pri tem mislil na deteljo ali na detla.

Če je imel tovariša-pomagača, sta »dreve« razžagovala v platanice. Navadno je eden le podiral in skleščeval, drugi pa izdeloval, t. j. »belil« ali olupil in zaznamoval ter pripravil zajtrk, kosilo in večerjo. — Vsako platanico je nato pisal v svojo beležnico: olupljen in v štiri stranice obrezan smrekov klinec, v katerega je zarezoval zarce-komade. Gospodarju se je prikazoval le ob nedeljah, če mu je imel kaj posebnega poročati ali če bi morda nujneje rabil denar. Sicer pa sta imela obračun šele po končani sečnji.

Prenočevali so na smrečju in mahu v kolibi, ki so si jo postavljali povsem preprosto v obliki ciganskega šotor: štiri bruna, križana in na vrhu zvezana z gredo — kot znani »španski jezdec« — obložena s smrekovimi škorjami. Graščinski so pač imeli večje drvarske bajte, ki so lahko sprejele vase tudi do deset ljudi.

Tihi, pohlevni in molčeči so bili ti drvarji, prav tako vsa njihova družina, kot bi z družinskim glavarjem zrasla že od nekdaj v eno ne-

Platanice plavijo
na Dreti

Foto Remic

ločljivo bit in so se v vsem tem svojstvu dokaj razlikovali od ostalih olcarjev in plavcev, že celo od splavarjev; in življenje jim je potekalo enolično, skromno, umerjeno, skromneje nego ostalim flosarskim družinam.

Živahnejši, že bolj razgibani so bili olcarji, ki so spravljali les po drčah, v spodnjih krajih do Ljubnega imenovanih riže, v Lučah, Podvolovjeku in v Solčavi po »lojte«. Te so bile ali naravne grape ali pa napravljene iz hlodov, t. j. celih debel, ki so se pozimi morale močiti, da so zaledenele in je les po njih gladkeje drčal; ali pa so bile tudi »vodne«, po katerih je tekla voda in se je v položnejšem terenu les v njih pravzaprav plavil. Že spravilo samo je narekovalo večjo živahnost in okretnost.

Vrhu drče je bila zaposlena s spravljanjem večja skupina, ki je spuščala platanice navzdol. Enako številna ali pa še celo močnejša je bila skupina v dnu drče, ki je odstranjevala, vlačila in zlagala na kupe platanice, ki so neprestano prihrumevale v dolino in se gomilile vse križem na dnu drče. Ob drči pa so v doglednih in doklicnih razdaljah »pošte«, čuvaji, ki po potrebi javljajo navzdol in navzgor sporočena povelja: »Ubauf!« t. j. : Stoj! »Kergo!« (v Zadretji: »Verdo!«) t. j. Dajaj! Nadaljuj! — in »Varda!« Pazi! Prihaja! — Te strokovne izraze so prinesli naši »olcarji« iz romunskih šum, kamor so hodili nekoč naši ljudje na gozdarsko delo. Zaman sem si pred leti prizadeval, da bi jih pregovoril, naj uporabljajo slovenske izraze, pa sem le moral priznati, da so že ustaljene tujke zares zvočnejše in v doklicevanju izrazitejše. Ostalo je torej pri starem.

»Olcarjem« že v precejšnji meri pomagajo »hudiči« in »preklete duše«, kar je pa že razumljivo in v bistvu v skladu s precej razburljivim načinom dela. Po Dreti se je les manj plavil. Do bližnjih žag ob Dreti se je vlačil v zimski dobi izpod drč v vzožju Menine, kjer so pribijali s »klinci« po 1—6 platanic, kakršna je pač bila debelina platanic, medtem ko je bilo na Savinji od Logarske doline pa do Ljubnega manj žag-venecijank ter se je do tjakaj pa še do Vrbovca nad Mozirjem les vse leto plavil.

Plavci v splošnem niso bili razred zase; saj so bili to izvečine »olčarji«, solčavski, lučki in ljubenski.

Plavci so bili razdeljeni pri plavi v dve skupini: levo in desno. Če se je desničarjem, t. j. onim, ki jim je bil dodeljen desni breg, kje nadoma zabilo in se je nagomilila cela gora lesa, ni levičarjem niti na misel prišlo, da bi jim prišli pomagat odpirat. Bila je njihova pravica, da so posedli, si odpočivali, jih opazovali in zbijali šale na njihov račun, pa naj so se še tako mučili, preden se jim je posrečilo sprostiti vse križem zatrpami kup ter ga odpraviti naprej, kar je lahko trajalo tudi po cele ure. Morda že v naslednjem trenutku pa se je njim samim dogodilo isto. Ni bil to ravno lahek posel. Skoro neprestano je brodil plavec od jutra do večera večkrat po ledenomrzli Savinji in še do nedavna si na poti od Ljubnega proti Solčavi videval mlaša lesena znamenja, kjer je »žalostno smert storil« nesrečnež med kupom platanic. Zob časa je ta znamenja večinoma že uničil. — Pri tem opravilu so se ob prigrizku kruha in suhe svinjetine, največkrat znane gornjesavinjske specialitete »želodca«, ali kakor ga ponekod šaljivo imenujejo »streljak«, krepčali z žganjem, raje nego z vinom.

Sečnja, spravilo, plavljenje in rezanje lesa v razne dimenzije desk, lat in remov so vse le prehodne faze in predpriprave za splav in splavarstvo; spadajo torej v okvir te panoge lesne trgovine, ki je bila že dolga stoletja glavni vir dohodkov gorskih krajev Savinjske doline, enako kot tudi ob Dravi in Drini.

Kako daleč nazaj sega začetek splavarstva, se ne da več točno ugotoviti, ker ni o tem nikakih uradnih in zgodovinskih zapiskov. Le iz ustnih poročil in pripovedovanj najstarejših splavarjev, s katerimi sem se še kot otrok razgovarjal in pozneje kot mlad dijak vrtal po njihovih spominih, bi se dalo reči, da je že na pragu novega veka cvetela ta lesna kupčija s Hrvati in Srbi, z Rumuni pa šele okrog l. 1875, kakor je pripovedoval stari Komar v Šmartnem ob Dreti, ko so plovili splave do izgotovitve Dunavskega kanala v Železnih vratih, celo do Calafatuja in Černe vode že skoro pred ustjem izliva Dunava v Črno morje. S tem datumom pa je prenehalo splavljanje do teh najoddaljenejših obdunavskih tržišč, ki pa so bila najboljša po soglasnih izjavah vseh starejših flosarjev.

Zadnji flosarji-gospodarji, ki so še vozili do Calafata, so med najstarejšimi, s katerimi sem o tem še govoril, bili: Štiglic Franc, p. d. Prislan na Rečici, stari Komar v Zadretji, stari kraški Mlinar, Žmavc Martin v Sp. Krašah ob Dreti ter Koren v Št. Janžu nad Rečico. Vse te pa blizu in nad 80-letnike krije domača gruda že nad 20 let. Da so se ohranile vse splavarske označbe obalnih savskih pasov v splavarskem leksikonu do novejših dni še izza one prvotne splavarske dobe, potrjuje domnevo o starosti splavarjenja tudi dejstvo, da označujejo levo obalo z: »v našem«, t. j. v avstrijskem, desno pa »v turškem«, nikdar pa ne: »v srbskem« bregu ali območju, kar bi pomenilo, da so se ta poimenovanja ukoreninila še za časa turškega gospodstva v južnih krajih naše domovine in jih tudi stopetdesetletna osvoboditev izpod polmesca ni prekrstila v »srbske«.

Zadnja še živeča flosarja, ki sta vozila do Calafata, sta danes le še Matevž Levar v Bočni, na Ljubnem pa Franc Ermenc, p. d. Apat, oba stara po 84 let, pa tudi še oba dokaj krepka.

Do leta 1903 so vezali splave samo z brezovimi trtami, ki so jih nabavljali savinjskim in zadrečkim splavarjem trtarji, ženske, otroci in starejši moški večinoma na Menini, deloma tudi še na Rajhovki nad Ljubnim in Radmirjem. Vsekakor pa je rastla cena temu vezivu od časa do časa ter so bile še pred 55 leti po 1 krajcar komad. Ko pa so trtarji dvignili ceno na 2 krajcarja za komad, pa je eden ljubenskih splavarjev — imena danes ni mogoče več ugotoviti —, kateremu je šla ta cena le preveč v živo, prišel leta 1903 na idejo, da si nabavi žico in z njo prvokrat poveže splav. Bil sem takrat kot petošolec na počitnicah, ko smo zaznali o tej prelomnici glede vezave.

Ta način vezave se je obnesel sijajno in čez noč je odzvonilo stoletni vezavi s trto. Žica je v hipu izpodrinila trto iz več razlogov: bila je mnogo cenejša pa priročnejša in je omogočila za cela dva »faša« = = romunski, odnosno romanski izraz za sveženj = večji splav. Tudi trdnost splava je bila precej večja. Trte so se rade trgale že ob vsakem večjem uporu na jezovih in kasneje pri jačjem vodnem valovanju na odprti Savi ter so jih morali na vsakem splavu imeti cele butare v rezervi za kasnejša popravila. Sicer morajo tudi žice še vedno voziti s seboj po kak kolobar v te svrhe, a je vendar popravilo hitrejše in uspešnejše. Le za gredince, s katerimi se pričvrsti veselnik na stožir, se uporabljajo še vedno trte, ki so vlačnejše, prožnejše in se v njih veselnik na stožirju elastičneje pregiblje, medtem ko bi se žica pretegnila, ne popuščala in se zaradi natezanja utrgala. Spomladi zlasti je bil tak splav, zvezan s trtami, kazal značilno sliko ozelenele njivice. Takrat je namreč ozelenelo trtno »šipovje«, t. j. one drobne vrhne šibice brezove trte, ki v glavnem omogočajo vlačnejše vitje.

Splave hlodovce in tesane so dolgo dobo — do nekako pred 45—50 leti — zbijali z lesenimi cveki. Ti hlodovci so bili nepregibni in so se na jezovih seveda celi potapljali globoko v vodo. Prvi pregibni splav pa je sestavil šele Poznič Jože, p. d. Kveder iz Šokata nad Gornjim gradom, katera novost je obenem omogočila tudi večji, t. j. daljši obseg hlodovca in tesanega flosa.

Živahna je bila lesna flosarska kupčija že doma, kjer so razni flosarji-trgovci prekupčevali in kupovali od kmetov blago za »flose«. To je »rezan flos« v nasprotju z »vezanim flosom«, za katerega so potrebni štirje rezani kakršnih koli dimenzij, medtem ko je »mitrovčki flos« sestavljen od »navezanih«, imenovanih tudi »samcev«. Mitrovški nastane šele na Rogelci, kakor imenujejo flosarji selo Rugvica niže Zagrebá, kjer se sestavi iz vseh splavov ene »rajže« v 3—4 »rižah«.

»Kuzla« se v nasprotju s samcem, katerega vozita do Celja po dva splavarja, prednjek in zadnjek imenovana, imenuje kratek splav, dolg le 6 metrov ter ga lahko krmari z obema »vesovnikoma«, prednjim in zadnjim hkrati, en sam splavar. To drastično imenovanje je nastalo zato, ker se je prvotno k prednjemu rezanemu splavu priklopil na zad-

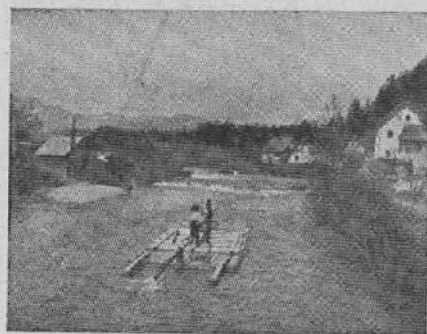
njem delu splav hlodovec ali tesanec tako, da je bil na prednjega v dolžini kakega poldruega metra naložen. Ker pa se je na jezovih težji hlodovec zakadil z vso težo za prednjim, ga je skoro redno precej daleč zajahal. To poimenovanje je ostalo skrajšanemu splavu tudi še do danes, dasi se ne združuje več s hlodovcem, marveč sta oba samca iz rezanega flosa; ima torej le dva skoka, medtem ko ima normalni samec tri, ki tvorijo en »faš«.

Na Savinji se vežejo splavi šele pri Komnački žagi nekako pol ure nad Ljubnim, na Dreti pa na Kropi pri Bočni. Od tod pa do Mozirja sega pravi dom savinjske flosarije. Četudi jih splavljajo še v Letušu in na Groblji pri Št. Pavlu, vendar se ti kraji ne všttevajo več v »flosarsko deželo«.

(Se nadaljuje.)

Ze »udret« splav oblagajo
Foto Remic

Samec z »rogi« na Dreti
Foto Remic

OBZOR IN DRUŠTVENE NOVICE

GODEC — GUZEJ — LAVRENČIČ — IZLETI IN TABORJENJA

Ta knjiga je izpolnila veliko vrzel. Potrebe kulturne revolucije so nam narekovale vrsto drugih publikacij za doraščajočo mladino, na tovrstne strokovne nasvete za skladno fizično usovrševanje mladine pa smo ali pozabili ali pa smo jih opuščali, češ saj to pride samo od sebe, zato ni treba navodil in priročnikov. V kolikor pa bi jih bilo treba, jih utegne mladina dobiti v šoli, na delovni akciji in od starejših, ki imajo veselje s tem, da mladini posredujejo življenje z naravo. Pa ni tako in tudi ni bilo. Zato smo knjige veseli vsi, ki se zavedamo, da telesna vzgoja ni nekaj izven

celotnega izobraževalnega procesa, da v socialistični vzgoji brez harmonične, intenzivne fizične vzgoje ne more biti govora niti o zaključeni izgradnji značaja niti o zaključeni politični vzgoji, niti ni mogoče govoriti o dokončni vključitvi v družbeno življenje, v delovni proces. Najlepši in najplemenitejši namen vsake vzgoje je, da mladega človeka napravi srečnega v družbi, v kateri živi. In ta knjiga ima v sebi mnogo ključev, mnogo poti do srečnega bivanja, do vedrega življenja. Prav to sožitje z naravo je dobilo z revolucionarno demokrati-zacijo kulture in fizkulture nove možnosti in novo osrečujočo vsebino, ki smo jo dolžni mladini posredovati

brez dogmatizma in filistrstva, ki je nekoč v buržuazni družbi grenila mladost vseh, ki niso bili imoviti. Šele v sedanjih pogojih je možno postaviti taborjenje na resnično humanistične temelje, saj so človečanske pravice do izobrazbe, oddiha in razvedrila zajamčene v ustavi in družbeni praksi.

Knjigo so avtorji, od katerih je Godec, znani aktivist v planinskih mladinskih odsekih, največ prispeval, razdelili na štiri dele. V prvem razpravljajo o izletih, o raznih vrstah izletov, o pripravah in načrtovanju izletov, o tehniki izleta, o opremi, obutvi, obleki in hrani. To so za izurjene ljudi samoobsebi umevne stvari, toda »pečene pišeta na sveti nikomur niso v grlo priletele«. In kdor ima količkaj izkušenj z mladinskimi in pionirskimi izleti, bo priznal, da so ti strokovni nasveti ne samo dobro preiščeni, marveč za vsakogar, ki se z izleti ukvarja, in za mlade ljudi neobhodno potrebni. Zelo uporabno je poglavje o pregledu planinskih postojank, saj so predvojni vodiči že pošli. Se bolj potreben in mikaven je drugi del, ki razpravlja o taborjenjih na splošno, o pripravah tabora, o hrani in opremi, o taboru in njegovi organizaciji. Kolikor je bilo pred vojno gozdovniške in skavtske literature, večji del mladini in vzgojiteljem ni več dostopna; pa če bi tudi bila, je zastarela. Tudi njena ideologija ni bila taka, da bi utegnila zajeti otroke in mladino iz najširših slojev. Zato je tem bolj hvalevreden tretji del knjige z nekoliko ohlapnim naslovom in zato tem tehtnejšo vsebino: tu je govor o signalizaciji, o klicanju na pomoč, o kažipotih, o sledovih, o zdravilnih rastlinah, o ognjih, o uporabi vrvi, o pionirskih delih, o vremenu, o kartografiji in o prvi pomoči. Pridejano je še bogato poglavje o taborih in fizikalnih igrah.

Pionir in mladinec, ki bosta z uspehom prebila taborno šolo, polno skrivnosti in odkritij, bosta pod razumnim in ljubeznivim vodstvom vsestransko pripravljena za življenje. V tej očarljivi, zanimivi šoli narave se

skladno dopolnjuje delo, učenje in razvedrilo. Samo v tej kombinaciji, v tej življenjski vsebini normalno razvit mlad človek lahko doumeva in občuti, kaj so srečna mlada leta, ko z velikimi očmi gleda v široki svet in zmerom upa, da ga bo nekoč obvladal in do kraja spoznal.

Knjiga je torej prav tako potrebna mladini kakor njenim vzgojiteljem. Njeno vrednost dvigajo še nazorne, lahko umljive ilustracije, ki jih je skrbno izrisala Gošnik-Godčeva. —

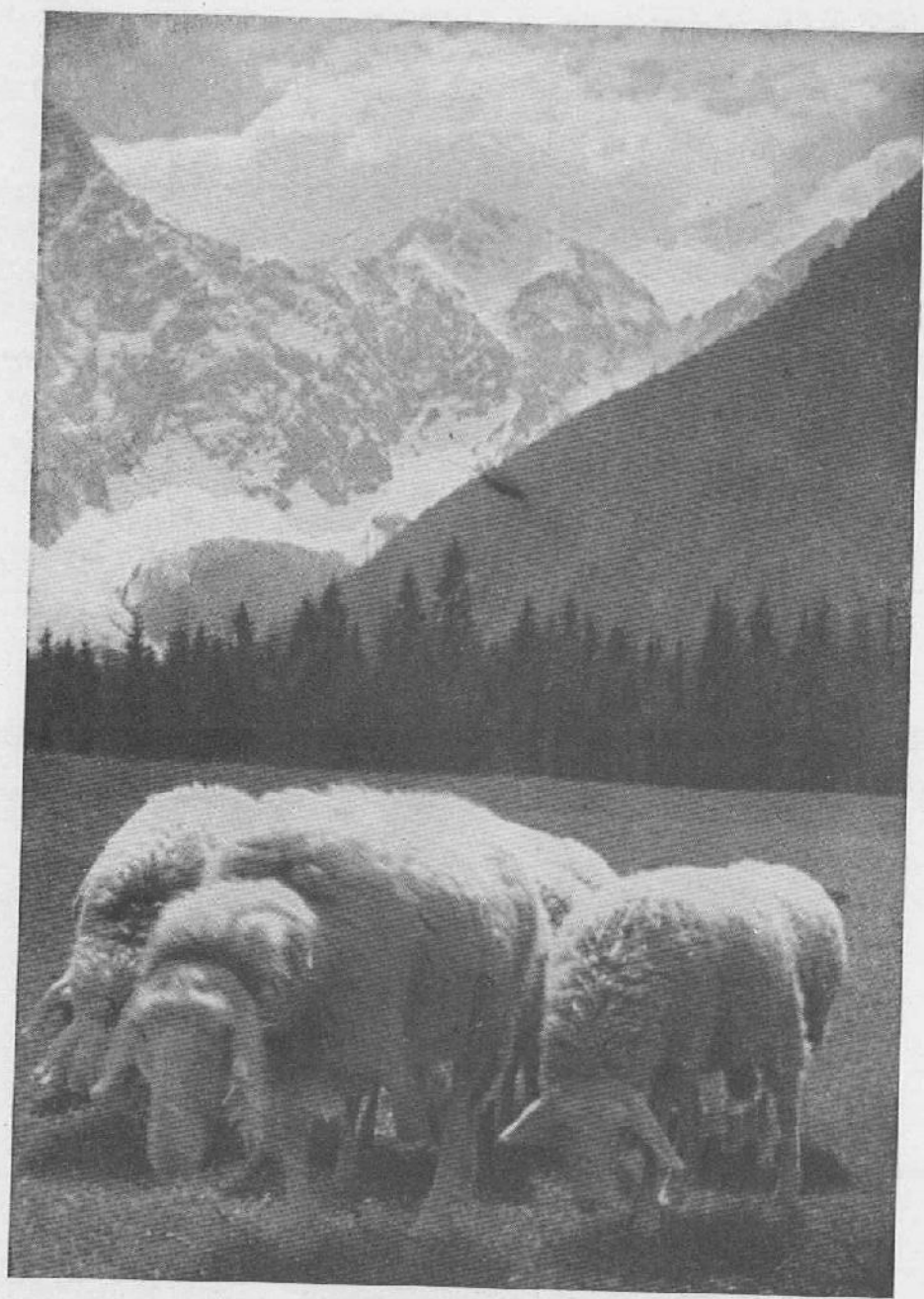
Dr. Radivoj Simonović. Pionir in veteran hrvatskega in srbskega planinstva je umrl 21. julija 1950 v 92. letu svoje starosti. Rodil se je 7. avgusta 1858 v Ledincih na Fruški gori. Bil je vojaški zdravnik na Češkem in v Hercegovini, v Mostarju, Trstu, nato pa okrajni zdravnik v Milni na Braču in v Somboru.

Vse življenje je študiral geografijo, geologijo, etnografijo in etnologijo. S planinstvom se je bavil že kot gimnazijec. 20 let je hodil po Velebitu in raziskoval hidrografske probleme. Napisal je o tem razpravo »Tectonische Urhöhlräume unter den Falten Gebirgen. Neue Erklärung des Karstphänomenen«, Sombor 1925. Da utrdi svojo hipotezo, je prepotoval vsa gorovja od Triglava (leta 1909) do Prokletij. Geografu Jovanu Cvičiču je dal 5000 din, da jih izplača tistemu, kdor bi pobil njegovo hipotezo. Veljal je za enega najboljših poznavalcev Dinarskega gorstva. Steno Stapina so po odločbi HPD 10. februarja 1926 poimenovali Simonovićevo Stapino. Ime je prišlo v geografske karte in katastrske mape. S fotografijo se je pričel pečati 1888 in je fotografiral geografske, geološke in geobotanične pojave, posebej pa je slikal ljudske tipe in folklorno blago. Sodeloval je na mnogih fotografskih razstavah. Bavil se je tudi s strokovno planinsko pisarijo in napisal »Putovanja po planinama«, »Djaci planinaria«, »Kako da idemo, što da jedemo, što da pijemo u planinama«. Njegovo cinografsko delo je zajeto v spisu »O tipovima i etnografiji našeg naroda«.

Travnik iz Tamarja

Foto ing. Slapar Mirko

Idila v Logarski dolini

Foto dr. Podpečan Ivan

**DRŽAVNI
ZAVAROVALNI
ZAVOD**

Z a v a r u j e

IMETJE

poslopja in premičnine proti škodi zaradi požara, eksplozije, potresa, viharja, povodnji, useda zemlje, vlomske tatvine, steklo proti razbitju, posevke in pridelke proti škodi zaradi toče, poplave in viharja, živino za primer pogina in prisilnega zakola, blago med prevozom in prometna sredstva, zakonito dolžnost jamstva

OSEBE

za primer doživetja in smrti
proti posledicam telesnih nezgod

Državni zavarovalni zavod štiti ljudsko imetje in s tem sodeluje pri socialistični preobrazbi našega gospodarstva. — Dviga življenjsko in kulturno raven delovnega človeka. — Pomaga pri izpolnjevanju nalog našega petletnega plana.

DRŽAVNO GOSPODARSKO PODJETJE

„Slovenijašport“

LJUBLJANA
TYRŠEVA CESTA 8

S SVOJIMI PODRUŽNICAMI:

MARIBOR, Gosposka 19
CELJE, Stanetova 9
JESENICE, Cankarjev trg 3
NOVO MESTO, Gl. trg 34
SOLKAN,
Ulica IX. Korpusa 158

vam nudi

fizkulturene potrebščine
za vse panoge športa